

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**IZVAJANJE UPRAVNEGA POSTOPKA PRI
PRIZNAVANJU PRAVIC PO SPORAZUMIH O
SOCIALNEM ZAVAROVANJU MED RS IN
DRŽAVAMI NEKDANJE JUGOSLAVIJE**

Nataša Veber

Ljubljana, julij 2012

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**IZVAJANJE UPRAVNEGA POSTOPKA PRI PRIZNAVANJU
PRAVIC PO SPORAZUMIH O SOCIALNEM ZAVAROVANJU MED
RS IN DRŽAVAMI NEKDANJE JUGOSLAVIJE**

Kandidatka: Nataša Veber
Vpisna številka: 04038853
Študijski program: Visokošolski strokovni študijski program prve stopnje Uprava (VS)

Mentor: viš. pred. dr. Iztok Rakar
Somentor: red. prof. dr. Zvone Vodovnik

Ljubljana, julij 2012

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Nataša Veber, študentka visokošolskega strokovnega študijskega programa prve stopnje Uprava (VS), z vpisno številko 04038853, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Izvajanje upravnega postopka pri priznavanju pravic po sporazumih o socialnem zavarovanju med RS in državami nekdanje Jugoslavije.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega/magistrskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektoriral/-la: Tjaša Race (profesorica slovenščine).

Ljubljana, julij 2012

Podpis avtorice:

POVZETEK

Pokojninski sistem v Republiki Sloveniji ima zelo dolgo tradicijo in je najpomembnejši del sistema socialne varnosti. Prihodnost pokojninskih sistemov je zadnja desetletja aktualna tema tako slovenske kot tudi širše evropske politične in strokovne javnosti. V diplomski nalogi sem se osredotočila predvsem na uveljavljanje pravic po Sporazumih o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in državami nekdanje Jugoslavije, saj gre za temo, ki je prav tako zelo aktualna za širšo javnost, ker zadeva družbeno ekonomski položaj posameznika ob upokojitvi. Namreč, nekoč skupen sistem zavarovanja se je nenadoma spremenil in lahko bi rekli, da je kar čez noč postavil ljudi v zelo različne ali pa celo v podrejene položaje. Kot primer lahko izpostavimo zaposlene istega podjetja, ki opravljajo svoje delo v različnih poslovnih enotah s sedežem v različnih republikah in glede na to niso več obravnavani kot državljani ene države, saj se jih smatra kot zaposlene v drugi državi, ki je bila prej republika skupne države.

V diplomskem delu sem predstavila tudi socialno varnost ter organizacijo in oblikovanje pokojninskega sistema v Republiki Sloveniji, hkrati pa sem poskušala raziskati prednosti in slabosti mednarodnih sporazumov o socialnem zavarovanju, katerih namen je predvsem, da se delavcem, ki so zaposleni izven svoje domovine, zagotavljajo enake pravice iz socialnega zavarovanja na osnovi zaposlitve v drugi državi pogodbenici, kot državljanom tako v času bivanja v tej državi kakor tudi po vrnitvi v domovino.

Ključne besede: upravni postopek, pokojninski sistem, socialna varnost, socialni sporazumi, pokojnine, demografske spremembe

SUMMARY

IMPLEMENTATION OF THE ADMINISTRATIVE PROCEDURE IN THE RECOGNITION OF RIGHTS, OBTAINED BY AGREEMENTS ON SOCIAL SECURITY BETWEEN THE REPUBLIC OF SLOVENIA AND THE COUNTRIES OF THE FORMER YUGOSLAVIA

The pension scheme in the Republic of Slovenia has got a very long tradition and is the most important part of the social security scheme. The future of the pension schemes has been a topical subject in Slovenian as well as in general European political and expert public during the last decades. In my diploma thesis I have focused mainly on the enforcement of rights after the social security agreements between the Republic of Slovenia and the former Yugoslav states were signed. This is also a very topical subject for the general public concerning the socio-economic situation of an individual at retirement. The insurance scheme that had once been common was suddenly modified and people were put into very different, even unequal positions overnight, so to speak. This situation can be illustrated with an example of employees working for the same company but in different business units with their head offices in different states. They are not treated as citizens of the same state any more, but as employees in another state, that has once been a republic of a common country.

In my diploma thesis I have presented the social security and the organization and the formation of the pension scheme in the Republic of Slovenia. At the same time, I have tried to research the advantages and disadvantages of the international agreements concerning social security, whose purpose is mainly to ensure that the social security rights of the workers who are employed outside their homeland are equal to those of the citizens of that state while staying in the state as well as after they return to their homeland.

Key words: administrative procedure, pension scheme, social security, social agreements, pensions, demographic changes

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	iii
POVZETEK	v
SUMMARY	vi
KAZALO	vii
1 UVOD	1
2 SOCIALNA VARNOST, SOCIALNO ZAVAROVANJE IN SOCIALNO VARSTVO V RS	3
2.1 Sistemi socialne varnosti.....	3
2.2 Načela socialne varnosti:	5
2.3 Razmerja med evropskimi državami na področju socialne varnosti in med evropskimi državami ter drugimi državami	8
3 POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE V SLOVENIJI	13
3.1 Organizacija pokojninskega in invalidskega zavarovanja	16
3.2 Sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.....	18
3.2.1 Temeljna načela obveznega zavarovanja.....	19
3.2.2 Pravice iz sistema obveznega zavarovanja.....	20
3.2.3 Uživanci pravic.....	21
4 MEDNARODNI SPORAZUMI O SOCIALNEM ZAVAROVANJU.....	23
4.1 Skupne značilnosti sporazumov o socialnem zavarovanju, ki so sklenjeni med RS in državami nekdanje SFRJ.....	25
4.2 Sporazum z Republiko Hrvaško	29
4.3 Sporazum z Republiko Makedonijo	29
4.4 Sporazum z Bosno in Hercegovino.....	30
4.5 Sporazum z Republiko Srbijo.....	31
4.6 Sporazum s Črno goro.....	32
5 UPRAVNI POSTOPEK	33
5.1 Splošno.....	33
5.2 Postopek za uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.....	35
5.2.1 Splošno.....	35
5.2.2 Postopek uveljavljanja pravic v zvezi s sporazumi o socialnem zavarovanju....	39
6 PROBLEMATIKA, KI IZHAJA IZ PRAKSE	44

6.1	Problematika Kosova	44
6.2	Problematika zdravstvenega zavarovanja:	45
6.3	Pridobitev pravice do invalidske pokojnine le v eni državi pogodbenici	46
6.4	Zavarovalna doba, ki se šteje s povečanjem	47
6.5	Uveljavljanje vdovske in družinske pokojnine na podlagi pokojnine, preračunane po 37. in 38. členu sporazuma	48
7	PRIMERI IZRAČUNOV VIŠINE STAROSTNE POKOJNINE Z ISTIM ŠTEVILOM LET POKOJNINSKE DOBE IN ENAKO POKOJNINSKO OSNOVO.....	49
7.1	Primer izračuna višine samostojne starostne pokojnine	49
7.2	Primer izračuna višine sorazmernega dela starostne pokojnine z R. Hrvaško	50
7.3	Primer izračuna višine dodatka k tuji pokojnini	51
7.4	Primer izračuna višine starostne pokojnine po 37. a. členu sporazuma z bosno in hercegovino	52
7.5	Primer izračuna višine starostne pokojnine po 37. b. členu sporazuma z Bosno in Hercegovino	53
8	ZAKLJUČEK.....	54
	LITERATURA IN VIRI	58

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO SLIK

Slika 1 Makroorganizacija ZPIZ.....17

KAZALO TABEL

Tabela 1: Pokojninski sistem.....15

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

BIH – Bosna in Hercegovina

EU – Evropska Unija

HR – Republika Hrvaška

MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

MEZ – Matična evidenca zavarovancev

MNE – Črna Gora

MOD – Mednarodna organizacija dela

MUP – Ministrstvo za notranje zadeve (Ministarstvo unutrašnjih poslova)

NOV – Narodno osvobodilna vojna

OE – Območna enota

OZN – Organizacija združenih narodov

PIZ – Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

RM – Republika Makedonija

RS – Republika Slovenija

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

URS – Ustava Republike Slovenije

ZMEPIZ – Zakon o matični evidenci zavarovancev in uživalcev pravic iz PIZ

ZPIZ – 1 – Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, veljaven od 1. 1. 2000

ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

1 UVOD

Zavarovanci zelo težko sprejemajo dejstvo, da so oddelana obdobja, ki so vpisana v delovni knjižici, kar je nekoč pomenilo 100% zagotovilo o dopoljnjeni pokojninski dobi, nenadoma postala sporna obdobja, ki jih mora tuja država oziroma republika nekdanje skupne države posebej potrditi v samem postopku uveljavljanja pravic. Zato je namen sporazumov zagotavljanje socialne varnosti, enakopravnosti pri uporabi zakonodaje, varovanje izplačevanja obstoječih pokojnin, s seštevanjem obdobj zavarovanja obeh držav pogodbenic pa naj bi olajšali izpolnitev pogojev za pridobitev posameznih pravic. Ker določitev pogojev za pridobitev pravice do posamezne pokojnine ter višine pokojnine ostaja v izključni pristojnosti posamezne države pogodbenice, prihaja zaradi različne gospodarske razvitosti posamezne države še vedno do velikih socialnih neenakosti in odstopanj.

Mednarodni sporazumi o socialnem zavarovanju, sklenjeni med RS in državami na območju nekdanje Jugoslavije, urejajo predvsem:

- ❖ uporabo pravnih predpisov po kraju dela in izjeme od tega pravila;
- ❖ uveljavljanje pravice do pokojnine na podlagi zavarovalne dobe, dopolnjene v eni ali obeh državah pogodbenicah, in pridobitev pravice do pokojnine s seštevanjem zavarovalne dobe, dopolnjene v obeh pogodbenicah, če je to potrebno;
- ❖ neposredno izplačilo pokojnine upravičencem ene ali obeh pogodbenic ne glede na to, v kateri državi pogodbenici ima uživalec pokojnine prebivališče;
- ❖ uživalcem pokojnine ene pogodbenice, koriščenje storitev iz naslova zdravstvenega zavarovanja v drugi pogodbenici;
- ❖ postopek za priznanje pravice do pokojnine, sodelovanje med nosilci obeh pogodbenic, vlaganje zahtevkov, pritožb ali drugih vlog, ki jih je treba v določenem roku predložiti organu ali nosilcu druge pogodbenice itd.

Poleg področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja urejajo Sporazumi še področje zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, zavarovanje za primer brezposelnosti, področje starševskih nadomestil, otroške dodatke idr.

Kot zaposlena na Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije že dalj časa spremljam dogajanja na področju slovenske pokojninske zakonodaja ter podrobneje tudi problematiko, ki izhaja iz prakse pri izvajanju socialnih sporazumov med RS in državami nekdanje Jugoslavije.

Zato je namen moje diplomske naloge, da skozi omenjeno problematiko poskušam ugotoviti, ali so s pričetkom veljavnosti Sporazumov o socialnem zavarovanju odpravljene neenakosti, ki so pred tem nastale, ter ali so pravice zavarovancev v celoti prilagojene gospodarskemu, socialnemu in družbenemu razvoju posameznih držav.

Pri pisanju diplomskega dela sem uporabila deskriptivni pristop in metodo analize. S pomočjo deskriptivne metode (opisne metode – proučevanje na nivoju opisovanja dejstev, odnosov, procesov brez vzročnega razlaganja) sem predstavila pokojninski sistema v RS ter možnost uveljavljanja pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja za tiste, ki so si delovno dobo pridobili doma in v tujini. Navedeno metodo sem uporabila tudi pri razlagi in opisovanju dejstev, procesov in pojavov. Metoda kompilacije, ki je postopek povzemanja spoznanj, stališč, sklepov, rezultatov, mi je omogočila pridobiti trditve, opise, razne poglede, stališča iz literature domačih in tujih avtorjev. S pomočjo analitične metode, torej proučevanja na nivoju razčlenjevanja sestavljenih pojavov, sodb, zaključkov na njihove sestavne dele in obravnava posameznih delov glede na druge oziroma celoto, pa sem pregledala, analizirala in proučila zakone in druge pravne akte ter ostale pisne vire, članke in pravne predpise, ki se nanašajo na obravnavano tematiko. Uporabila sem tudi statistične podatke, saj sem tako lažje prikazala določeno problematiko. Aktualne informacije sem povzela iz veljavne zakonodaje, interneta, predvsem pa iz internih navodil ZPIZ. Poleg teoretičnih znanj sem v diplomskem delu uporabila tudi lastno znanje, pridobljeno na podlagi dvajsetletnih delovnih izkušenj.

2 SOCIALNA VARNOST, SOCIALNO ZAVAROVANJE IN SOCIALNO VARSTVO V RS

Potrebno je poudariti, da je pravica do socialne varnosti ena od najpomembnejših človekovih pravic v sodobnem in razvitem svetu. To potrjuje tudi dejstvo, da že 2. člen URS določa, da je Slovenija pravna in socialna država. Da je Slovenija pravna država pomeni, da imamo vsa pomembna družbena razmerja ustrezno pravno urejena in da imamo vse ustrezne mehanizme za zagotovitev izvajanja teh predpisov v praksi. Socialna država pa pomeni neka vrednota in država, ki se obravnava kot socialna, se kot taka mora zavzemati za kvalitetno urejanje področja socialne varnosti in razmerij med delom in kapitalom.

»Socialna varnost je družbena vrednota, stanje človeške varnosti ter družbene stabilnosti. Z vidika družbene organiziranosti je to sistem razmerij, katerih značilnost je, da se v njihovem okviru osebam, katerih socialno stanje je prizadeto ali ogroženo, zagotavljata nujna gospodarska in druga pomoč na temelju socialnih pravic« (Vodovnik, 2006, str. 153).

Socialna varnost je širši pojem, ki združuje tako socialno zavarovanje kot socialno varstvo in naj bi zajela vse prebivalstvo in vse socialne razlike. Urejena posamezna področja socialne varnosti omogočajo lažjo mobilnost in večjo zaščito delavcev, kar zagotovo lajša življenje posameznikov v gibanju. Zato mora biti v Sporazumih o socialnem zavarovanju določeno, katera država članica mora na temelju svoje zakonodaje delavcu migrantu in drugim osebam, za katere Sporazum velja, zagotoviti dajatve iz sistema socialne varnosti za primer starosti, invalidnosti, bolezni, poškodbe pri delu, smrti, družinskih dajatev itd. Tako večina sporazumov vsebuje določbo o izključni uporabi zakonodaje ene države pogodbenice. Primarno je to zakonodaja države, kjer se delo opravlja. Če je pridobitev ali uživanje določene pravice odvisna od dopolnjene zavarovalne dobe, je s sporazumi omogočeno seštevanje zavarovalne dobe, dopolnjene v obeh državah pogodbenicah, v kolikor je to potrebno oziroma če se obdobja ne prekrivajo. Pridobljene dajatve iz socialnega zavarovanja ene države pogodbenice se lahko prosto izplačujejo v drugo državo pogodbenico, če upravičenec tam stalno prebiva. Torej lahko rečemo, da s sporazumi vzpostavimo koordinacijo sistema socialnega zavarovanja držav članic, ne pa njihovo uskladitev.

2.1 SISTEMI SOCIALNE VARNOSTI

Pojem socialne varnosti je abstraktnejši, dejansko pa gre za prizadevanje družbe in države, da pomaga ljudem v stiski, če le-ti nimajo sredstev za preživljanje sebe in svoje družine. Takrat se aktivira sistem socialne varnosti, ki pa deluje skozi tako imenovani primarni in sekundarni podsistem.

»Človekovo življenje in dejavnosti so povezani z določeno stopnjo varnosti in določeno stopnjo negotovosti. Na delovnem oziroma ekonomskem področju je negotovost povezana s tveganjem, saj je rezultat delovanja posameznika lahko zaposlitev ali delo in plača oziroma zaslužek ali izguba zaposlitve ali dela in izpad plače oziroma zaslužka za preživljanje. Na

osebnem področju je tveganje povezano s fizično zmožnostjo za delo in poklicno sposobnostjo. Če človek postane nezmožen za delo, začasno ali trajno ne more delati oziroma ustvarjati dohodka za preživljanje sebe in družine. Če nima poklicnih sposobnosti in znanj, po katerih se povprašuje na trgu, ne more dobiti zaposlitve« (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 21).

Prvi primarni podsistem se imenuje socialna zavarovanja. Zavarovanje pomeni, da osebe, ki so zavarovane, zlasti če gre za obvezna zavarovanja, plačujejo prispevke, ki jih določa zakon v fonde socialnih zavarovanj in uživajo pravice, ki jih določa zakonodaja. Torej je za sistem socialnih zavarovanj značilno, da se financirajo s prispevki, ki so obvezni in vezani na dohodek zavarovancev. Poenostavljeno bi to pomenilo, da je oseba, ko se zaposli avtomatično vključena v sistem obveznih socialnih zavarovanj, kar posledično pomeni, da plačuje prispevek za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, prispevek za zdravstveno zavarovanje (ločeno za bolezni in poškodbe zunaj dela in za poškodbe pri delu ter poklicne bolezni), prispevek za starševsko varstvo in prispevek za zaposlovanje.

Potem je tu še drug sistem. Včasih ljudem v okviru socialnih zavarovanj ne moremo priskočiti na pomoč, ker ne izpolnjujejo kriterijev, ki jih določa zakonodaja za uživanje pravic. Sistemi obveznih zavarovanj so namreč regulirani z zakonom, ki pove, pod katerimi pogoji lahko nekdo uživa pravice iz zavarovanj. Zato se lahko zgodi, da nekdo ostane brez sredstev za preživljanje, obenem pa ne izpolnjuje nobenega od pogojev za uživanje pravic iz zavarovanja. V tem primeru se taki osebi lahko pomaga v okviru drugega podsistema, ki se imenuje socialno varstvo in se financira iz državnega proračuna, in sicer predvsem iz tistega dela, ki ga napajajo davki.

»Na socialni položaj ljudi v družbi in na možnost za njihov osebni, poklicni in zaposlitveni razvoj ter na ustvarjanje pogojev za družino z otroki pomembno ali odločilno vplivajo javni socialni sistemi, ki jih v skladu s socialno politiko organizira država. Sodobne države so opredeljene pravno kot socialne države oziroma imajo dejansko naravo države blaginje. Države oblikujejo in izvajajo določeno socialno politiko, ki je prilagojena zgodovinskemu razvoju ter ekonomskemu, socialnemu in političnemu stanju v določenem obdobju v državi. Pri oblikovanju nacionalne socialne politike je treba upoštevati norme mednarodnih pravnih aktov, ki zavezujejo določeno državo« (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 28).

»Ker je Slovenija po Ustavi pravna socialna država, se socialna država uresničuje zlasti na temelju človekovih pravic, ki imajo socialno naravo in so določene v Ustavi, in na temelju pravil za urejanje socialnih razmerij, ki jih določa Ustava. Načini uresničevanja ustavnih določb, s katerimi se uresničuje socialna država, so določeni v zakonih. Na temelju zakonske ureditve in drugih predpisov, sprejetih na temelju Ustave in zakonov, se uresničuje ustavne pravice na področju zaposlitve in dela, socialne varnosti, zdravstvenega varstva in posebnega varstva določenih kategorij prebivalstva, izobraževanja in na drugih področjih, ki prispevajo k osebni razvoju in blaginji prebivalstva« (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 28).

2.2 NAČELA SOCIALNE VARNOSTI:

»Pravni sistem je sestavljen iz številnih pravnih podsistemov, katerih predmet so značilna posebna družbena razmerja, urejena z vsebinsko zaokroženimi skupinami pravnih norm (pravni instituti). To je velik pregleden sistem pravnih norm, kar pomeni, da so razmerja med posameznimi sestavinami sistema nejasna. Ta problem se kaže v možnih težavah pri razlagi pravnih norm ter značilnosti pravnih institutov ter tudi iskanju ustreznih normativnih temeljev za dopolnjevanje pravne ureditve posamezne vrste pravnih razmerij. Sredstvo, s katerim je mogoče odpravljati težave pri omenjenih aktivnostih, so pravna načela, ki jih izoblikuje doktrina na posameznem področju družbenih razmerij, kakršna so tudi socialna razmerja« (Vodovnik, 2003, str. 157).

Načela socialne varnosti temeljijo na nekih vrednotah, ki se odražajo iz Ustave RS in nekaterih drugih pomembnih mednarodnih aktov. Lahko bi rekli, da so načela dejansko zapisane vrednote in hkrati tudi izhodišča za graditev neke pravne ureditve oziroma ideološka izhodišča za neko socialno politiko in za nek nivo, ki ga želimo doseči na področju socialne varnosti v posamezni državi. Pomen načel je velik tudi za samo normativno dejavnost in za samo uporabo zakona v praksi, saj nam le dobro poznavanje in razumevanje le-teh omogoča pravilno interpretacijo pravnih norm in institutov, ki se pojavljajo v zakonodaji. Načela imajo tudi neko trdnost in trajnost, kar pomeni da se jih lahko spreminja samo v izjemnih primerih in le iz posebej utemeljenih razlogov. Pomembna je tudi kompleksnost oziroma medsebojna povezanost načel socialne varnosti, saj je včasih potrebno pravne norme interpretirati z vidika dveh ali treh načel istočasno.

- Načelo enotnosti socialne varnosti

Enotnost pomeni tesno povezanost in medsebojno odvisnost, in seveda gre za celovitost obravnavanja stisk ljudi in zaradi tega imamo opravka z dvema podsistemoma, ki sta med seboj tesno povezana, to sta torej zavarovanja in varstvo – če odpove eden, se aktivira drugi. Torej gre za usklajenost, povezanost in soodvisnost teh podsistemov. Izraz enotnosti se kaže pri:

- ❖ obveznem sodelovanju različnih institucij in strok (npr. poklicna rehabilitacija);
- ❖ skupnem modelu financiranja (npr. celoten sistem socialne varnosti se financira preko davščin, kamor sodijo tako davki kot tudi prispevki);
- ❖ celostni obravnavi upravičencev (npr. odpoved pogodbe o zaposlitvi invalidu);
- ❖ odvisnosti pravic v nekem podsistemu od priznanja pravic v drugem podsistemu (npr. pravica do denarnega nadomestila prinese pravico do zavarovalne dobe);
- ❖ ključni vlogi države (npr. na področju socialne varnosti je ključna vloga države v tem, da je država tista, ki je neposredno zavezana že z Ustavo, da zgradi sistem socialne varnosti, da sprejme predpise, ki bodo urejali področje socialne varnosti, država je tista, ki je potem na podlagi teh predpisov dolžna zagotavljat sredstva za organizacijo te dejavnosti, ustanoviti je dolžna javne zavode, ki skrbijo na tem področju za izvajanje te dejavnosti ipd.);

- ❖ vplivu odločitev sprejetih v enem podsistemu na odločanje v drugem podsistemu;
 - ❖ enotnosti nadzora (npr. socialna inšpekcija, ki nadzira izvajanje predpisov na delovnem področju);
 - ❖ enotnosti modela uveljavljanja in varstva pravic upravičencev (npr. uveljavljanje se dogaja znotraj javnih zavodov, ki upravljajo sisteme socialnih zavarovanj; varstvo pravic pa se zagotavlja v prvi vrsti pred delovnimi in socialnimi, kot posebnimi sodišči).
- Načelo vzajemnosti in načelo solidarnosti

V bistvu gre za dve načeli. Načelo vzajemnosti pomeni, da vsak prispeva določen delež prihodkov v fond socialnih zavarovanj v skladu z zakonodajo in kasneje uveljavlja pravice iz teh sredstev v skladu s kriteriji, ki jih določa zakon, kar pomeni nesorazmerno s tistim, kar je prispeval. Ta vzajemnost je dejansko prisilna, ker gre za obvezno zavarovanje, če pa govorimo o prostovoljnem zavarovanju, pa je to vzajemnost v polnem pomenu besede, ker se posameznik prostovoljno odloči, da bo združeval sredstva do določene višine in plačal določeno premijo ter da bo uveljavljal pravice pod pogoji, h katerim je prostovoljno pristopil. Pri načelu solidarnosti je poudarjen humani aspekt, ker se priznavajo pravice, ki niso pogojene s plačilom prispevkov. Tudi tistim posameznikom, ki ne zmorejo prispevati v sistem socialne varnosti, se prizna neka pravica. Pogosto se zgodi, da sta v okviru enega podsistema socialne varnosti zastopani obe načeli, kar je najbolj izraženo na področju zdravstva in starševstva ter družinskih prejemkov.

- Načelo univerzalnosti

Cilj tega načela je popolna oziroma univerzalna ali vsesplošna skrb za ljudi in dvigovanje ravni udeležencev socialne varnosti. To načelo je že staro načelo, vendar je na področju socialne varnosti pri nas dokaj ogroženo, ker so novi trendi in nove politike take, da komajda vzdržujejo nivo obstoječe socialne varnosti. Če želimo ohraniti socialno državo, ne smemo krčiti socialnih pravic brez da bi le-te kompenzirali z nekimi drugimi oziroma novimi pravicami. Način uveljavljanja tega načela je postopna širitev kroga oseb, ki so zavarovane ali pa upravičene do dajatev oziroma storitev, ter postopna širitev pravic. Širitev kroga oseb lahko dosežemo z raznimi spodbudami za prostovoljno vključevanje oseb v sistem obveznih zavarovanj ter za vključevanje oseb v različne oblike dodatnih zavarovanj.

Krepitev načela univerzalnosti se izraža skozi izboljševanje pravnega položaja upravičencev sistema socialne varnosti, kar se kaže predvsem v širitvi pravic (npr. denarno nadomestilo za čas brezposelnosti) ali pa nabora pravic (npr. družinski pomočnik) ter z uveljavljanjem novih pravic (npr. zaposlitvena rehabilitacija).

- Načelo demokratičnosti

Že prvi člen Ustave RS govori o tem, da je demokratičnost vplivanje deležnikov nekih družbenih razmerij na procese odločanja v teh razmerjih. Na tem področju sociale sicer prevladuje kongentna (prisilna) pravna ureditev, imamo pa tudi pomembno avtonomno

regulativo. Pri izvajanju pravne ureditve se načelo demokratičnosti kaže tudi skozi vpliv zavarovancev ter vpliv institucij civilne družbe, kot so socialni partnerji, stanovska združenja, društva, cerkve (npr. socialni partnerji vplivajo pri izvajanju pravne ureditve s tem, da v svetih javnih zavodov skupaj z ostalimi partnerji odločajo o pravicah). Demokratičnost se kaže tudi v tem, da se na marsikaterem področju socialne varnosti predpisi umikajo pogodbam (npr. III. steber na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja, kjer gre za privatna zavarovanja preko bank in zavarovalnic, njihov temelj pa je pogodba, sklenjena med zavarovancem in nosilcem zavarovanja in ne pravni predpis).

- Načelo komplementarnosti javnega in zasebnega področja sistema socialne varnosti

Tukaj govorimo o nekoč imenovanem načelu privatizacije, ki je izhajalo iz stališča, da naj bi se sistemi socialne varnosti javnih zavarovanj postopoma krčili, in naj bi se vedno bolj razvijal sistem privatnih zavarovanj, izvajanje teh storitev pa naj bi zagotavljali zasebni subjekti. Če gledamo z vidika ustavnega načela, vidika socialne države ter z vidika načela univerzalnosti, bi lahko rekli, da gre za protislovje, ker na eni strani skušamo v okviru javnega zagotoviti visoko raven univerzalnosti, na drugi strani pa poskušamo ravno obratno. Zato je bolje govoriti o načelu komplementarnosti javnega in zasebnega področja sistema socialne varnosti, se pravi povezovanja oziroma dopolnjevanja javnega in zasebnega področja socialne varnosti. Privatizacija je na nek način neizogibna tudi na področju socialne varnosti iz različnih razlogov. Če pogledamo pokojninski sistem, ali bolje rečeno nevzdržnost pokojninskega sistema, nam takoj postane jasno, da če hočemo zagotoviti socialno varnost v prihodnosti na višji ravni, moramo imeti komplementarno, tj. ob obveznih zavarovanjih in javnem zavarovanju tudi zasebna, privatna zavarovanja. Privatizacija je pomembna tudi za dvig konkurenčnosti in kvalitete storitev, zato ob javnih izvajalcih nujno potrebujemo tudi zasebne izvajalce. Lahko zaključimo, da se socialna bremena postopoma prenašajo na posameznika.

- Načelo zakonitosti

Načelo zakonitosti je povezano s pravnostjo in socialnostjo države. Pomembno je, da se celotno področje socialnih razmerij regulira sistematično, tako da se upošteva medsebojne odnose med področji (kot je notranja pravna ureditev z mednarodno), da se upošteva javno-zasebno, heteronomno (državno, regulirano), avtonomno (vpliv zavarovancev in socialnih partnerjev). Zakonitost je torej na eni strani regulacija, na drugi strani pa zagotavljanje izvajanja pravne ureditve preko ustreznih nadzornih mehanizmov in specifičnih sankcij (npr. črne liste delodajalcev, če gre za kršitve socialne zakonodaje).

Na področju sociale imamo veliko večino materije urejeno z zakonskimi predpisi, vendar pa v zadnjem času raste tudi vpliv drugih pravnih virov, tako avtonomnih kot tudi dispozitivnih (neobveznih) ter tudi pomen mednarodnih pravnih virov in pa bilateralnih in multilateralnih pogodb.

- Načelo nezastarljivosti, neodtujljivosti in spoštovanja pridobljenih pravic

Značilnosti pravic udeležencev pravnih razmerij so odvisne od pravne narave teh pravic. Pravice, ki so osebne, med katere sodijo tudi socialne pravice, ne morejo zastarati, medtem ko navadne premoženjske pravice lahko. Vendar pa nezastarljivost velja za pravico kot tako, ne pa tudi za tiste zneske in posamične prejeme, ki iz teh pravic izvirajo.

Enako velja za neodtujljivost teh pravic. Premoženjske pravice so lahko v pravnem prometu, nasprotno pa velja za osebne pravice, ki ne morejo biti predmet pravnega posla, torej z njimi ni mogoče razpolagati, to pomeni sklepati pogodbe ali pravnih poslov, razpolagati pa je mogoče z dobrinami, pridobljenimi pri uresničevanju teh pravic.

Spoštovanje pridobljenih pravic pomeni tudi spoštovanje nekega nivoja socialne varnosti, ki je dosežen. Zato predpisi o socialni varnosti ne dovoljujejo poseganje v že pridobljene pravice kakor tudi ne zmanjševanje obsega pravic za naprej.

- Načelo zveznosti uveljavljanja in varstva socialnih pravic

O socialnih pravicah se odloča v upravnem postopku, ki se konča z izdajo odločbe, ki zavezuje zavarovanca kakor tudi organ, ki je odločbo izdal. Zavarovanec lahko svoje nestrinjanje izrazi s pritožbo zoper vročeno odločbo, ki jo naslovi na isti ali pa na drug organ ali pristojno ministrstvo. Vendar pa še vedno ne moremo govoriti o sporu, saj se vse dogaja v okviru upravnega postopka oziroma uprave. Šele ko je pritožba končana in postane zadeva dokončna, stranka pa še vedno ni zadovoljna z rešitvijo, lahko govorimo o varstvu pravic, saj ima zavarovanec sedaj možnost vložiti tožbo in gre dejansko za spor. Sedaj bi lahko dejansko rekli, da je stranka s celotno upravno sfero v sporu. Torej o sporu govorimo takrat, kadar mora o socialni pravici odločati neodvisni zunanji organ, praviloma je to sodišče, lahko pa se organizira tudi mediacija ali pa arbitražna.

2.3 RAZMERJA MED EVROPSKIMI DRŽAVAMI NA PODROČJU SOCIALNE VARNOSTI IN MED EVROPSKIMI DRŽAVAMI TER DRUGIMI DRŽAVAMI

Temeljno načelo socialne varnosti za vse države, kakor tudi za večino držav v razvoju, je, da poznajo določene oblike zavarovanja za starost. Tako poznamo Konvencijo MOD št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti, ki opredeljuje pravico do socialne varnosti kot pravico do materialne varnosti in je ena najpomembnejših sodobnih konvencij. Začela je veljati 27. aprila 1955. Konvencija določa način uresničevanja splošne pravice do socialne varnosti za devet socialnih primerov (ko delavec ni zmožen za delo zaradi bolezni, brezposelnosti, starosti, poškodbe pri delu in poklicne bolezni, invalidnosti, materinstva, smrti ter pravico do družinskih dajatev in zdravstvenega varstva). Ker so konvencije MOD oblikovane tako, da jih lahko potrdi čim več držav ne glede na različno gospodarsko razvitost, mora država, ki je ratificirala konvencijo št. 102, zagotoviti pravice za najmanj tri socialne primere od devetih, od katerih mora biti obvezno vsaj eden od primerov: brezposelnost, starost, poškodba pri delu, invalidnost, smrt (za preživele ali družinske člane).

Dejavniki za nastanek MOD so bili:

- ❖ humanitarni razlogi,
- ❖ politični razlogi,
- ❖ gospodarski razlogi in
- ❖ razlogi miru.

Dejavnost, ki jo MOD izvaja, pa je:

- ❖ normativna dejavnost;
- ❖ tehnično sodelovanje in
- ❖ delovanje na področju informiranja, publikacijske dejavnosti in znanstvenega raziskovanja.

V začetku je bilo predvideno, da bo MOD sprejemala samo konvencije, kasneje pa se je izkazalo, da je kljub temu bilo potrebno sprejeti tudi priporočila. Tako poznamo tri vrste priporočil, in sicer:

- ❖ Priporočila, ki urejajo vprašanja, ki še niso dozorela za sprejetje splošno obvezne norme;
- ❖ Priporočila, ki dopolnjujejo neko konvencijo;
- ❖ Priporočila, ki urejajo večinoma vprašanja tehnične narave.

Glede na ustavna določila MOD imajo prav posebno težo konvencije, ki štejejo med konvencije o temeljnih človekovih pravicah in so:

- ❖ Konvencija št. 29 o prisilnem ali obveznem delu, 1930;
- ❖ Konvencija št. 105 o odpravi prisilnega dela, 1957;
- ❖ Konvencija št. 87 o sindikalnih svoboščinah in varstvu sindikalnih pravic, 1948;
- ❖ Konvencija št. 98 o uporabi načel o pravicah organiziranja in kolektivnega dogovarjanja, 1949;
- ❖ Konvencija št. 100 o enakem plačilu delavcev in delavk za delo enake vrednosti, 1951;
- ❖ Konvencija št. 111 o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih, 1958;
- ❖ Konvencija št. 138 o minimalni starosti za sklenitev delovnega razmerja, 1973 in
- ❖ Konvencija št. 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo, 1999. (Novak et. al., 2006, str. 17–358).

Zelo velik vpliv na področje socialne varnosti posameznih držav imajo tudi akti Sveta Evrope, ki je najširša regionalna organizacija na področju Evrope.

- ❖ Evropska socialna listina iz leta 1961 in 1996. Državo podpisnico zavezuje, da mora uvesti in ohraniti sistem socialne varnosti na primerni ravni.

- ❖ Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, bolj znana kot Evropska konvencija o človekovih pravicah. Obravnava državljanske in politične pravice.
- ❖ Evropski kodeks socialne varnosti. Od držav podpisnic zahteva, da ratificirajo vsaj šest od devetih socialnih primerov.
- ❖ Evropska konvencija o socialni varnosti, ki določa pravice delavcev migrantov na področju socialne varnosti. Pomembno je predvsem načelo enakega obravnavanja tako domačih kot tujih delavcev.
- ❖ Evropska konvencija o socialni in medicinski pomoči. Določa pravice tujcev do medicinske pomoči in minimalne socialne varnosti.

Ožja organizacija od Sveta Evrope je EU. Primarni pravni akt EU, ki govori o področju socialne varnosti, je Pogodba o Evropski skupnosti. Določa svobodo gibanja delavcev, socialno varnost, varstvo pravic v nastajanju in ohranitev pridobljenih pravic ter še vrsto drugih socialnih določb. Navedena pogodba se neposredno uporablja v vseh državah članicah.

»EU obstaja zato, da služi svojim državljanom. Zato je pomembno, da jo državljan razumejo in da so polno vključeni v sistem odločanja. Potrebuje tudi učinkovite, odprte in odgovorne institucije, ki se lahko odzivajo na velike izzive 21. stoletja« (Ferfila et al., 2007, str. 105).

Primarno pravo EU določa, ali lahko Unija sprejme pravne akte na področju koordinacije sistemov socialne varnosti, in če lahko, v skladu s katerimi postopki. Ustanovitvena pogodba je od vsega začetka vključevala izrecno pravno podlago za koordinacijo sistemov dajatev socialne varnosti delavcev EU in njihovih družinski članov. Za osebe, ki niso delavci ali njihovi družinski člani, se je bilo treba zateči k uporabi predhodnikov sedanjega 352. člena Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU). Za spremembo uredb s področja koordinacije sistemov socialne varnosti je bilo potrebno uporabiti zapletene postopke. Potrebno je bilo soodločanje Sveta in Parlamenta ter soglasje v Svetu, kar je oteževalo sprejemanje odločitev. Od sprejema Lizbonske pogodbe je 48. čl. PDEU primerna in zadostna pravna podlaga, ki omogoča lažje spreminjanje pravnih aktov EU v prihodnje. Do sprejema Amsterdamske pogodbe ni bilo jasnega pravnega okvira za koordinacijo sistemov socialne varnosti za državljane tretjih držav. Amsterdamska pogodba je sicer vključila takšno izrecno pravno podlago, vendar je tri države članice (Dansko, Irsko in Združeno kraljestvo) hkrati postavila v poseben položaj. Lizbonska pogodba je olajšala razširitev osebne veljavnosti pravnih aktov EU o koordinaciji sistemov socialne varnosti na državljane tretjih držav (CORNELISSEN, 2012, str. 57–78).

»Politike gospodarstva, zaposlovanja in sociale se medsebojno dopolnjujejo. Gospodarski razvoj mora potekati vzporedno z bojem proti revščini in izključevanju iz družbe. Pospešitev družbene integriranosti in boj proti diskriminaciji sta bistvenega pomena za preprečevanje družbene izključenosti, doseganje višjih stopenj zaposlenosti in zgodovinske rasti, kar še posebej velja na regijskem in državnem nivoju. Za doseganje gospodarskih in socialnih ciljev

po vsej Uniji pa je prav tako pomembna ustrezna pomoč najbolj odrinjenim, kot so etnične manjšine in osebe, ki zgodaj prenehajo s šolanjem« (Ferfila et al., 2007, str. 408–409). Podaljševanje življenjske dobe je najbolj značilen demografski pojav v sodobni družbi in skupaj z nižanjem rodnosti vodi v staranje prebivalstva, kar posledično pomeni večje breme za sisteme socialne varnosti posameznih držav.

»Pomembni dejavniki upadanja rodnosti so tudi ekonomski, saj negativne posledice ekonomske tranzicije vplivajo na nižje dohodke prebivalstva in tako povečajo revščino med nekaterimi sloji prebivalstva. Slabi ekonomski rezultati so povečali negotovost in strah pred prihodnostjo, saj je znano, da ljudje v obdobju negotovosti odlašajo ali celo zavračajo nepreklicne in odločilne dogodke, med katere sodita poroka in rojstvo otrok«(Dorbritz, Philov, 2003, str. 18 in 19).

EU si z boljšo gospodarsko rastjo in novimi delovnimi mesti ter naložbami v ljudi in ohranitvijo delavskih pravic in socialne zaščite prizadeva za boljšo prihodnost vseh prebivalcev. Delovanje EU temelji na svobodnem pretoku blaga, oseb, storitev in kapitala. Zato imajo delavci oziroma državljani drugih držav članic pravico do enakega obravnavanja pri zaposlovanju, plačilu in drugih pogojih dela kot domači delavci.

»Uvaja in sprejema se načelo svobodnega pretoka ljudi (predvsem v smislu delovne sile), poleg blaga, kapitala ter storitev. Načelo je v bistvu globalno in v skladu s tradicijo mnogih držav članic EU, vendar so omejitve mobilnosti manjše znotraj skupnega teritorija članic EU kot za priseljene iz tretjih držav. V večini držav članic EU delovno in bivalno dovoljenje ni potrebno za državljane EU, ker jim pripada po skupnem sporazumu od leta 1992. Maastrichtska pogodba, dopolnjena kasneje z Amsterdamsko (1999), navaja vrsto socialnih pravic (volilna pravica, zdravstvo, pravica do izobraževanja, do zaposlovanja itd.) in pravic iz dela (delovna doba, pokojnine, obdavčenje dohodkov), ki naj jih države članice spoštujejo za vse priseljene iz drugih držav članic ter jim tako omogočijo enakopravnost z državljani in socialno integracijo« (Verlič Christensen, 2000, str. 1122).

Urejanje področja socialne varnosti je v izključni pristojnosti držav članic, ki lahko svobodno sprejemajo in oblikujejo sisteme socialne varnosti. Zato se sistemi socialne varnosti držav članic med seboj bistveno razlikujejo, in zato tudi položaj posameznika na tem področju med bivanjem v drugi državi članici ni vedno enak, prav tako pa tudi določbe EU o koordinaciji socialne varnosti, kljub stalnemu razvoju niso namenjene njihovi uskladitvi, ampak se z njimi želi le preprečiti, da bi državljani pri premikih iz ene države članice v drugo izgubili del oziroma vse pravice iz socialne varnosti. Prav tako pa na zakonodajo EU s področja socialne varnosti znatno vpliva tudi sodna praksa Sodišča Evropske unije, zato se ta s časom spreminja in razvija. Mobilnost ljudi dejansko prinaša različna vprašanja v zvezi s pravicami iz socialne varnosti. Najpogostejša med njimi pa so:

- ❖ Kdo plača stroške zdravljenja v primeru nesreče ali bolezni med bivanjem v tujini?
- ❖ Kakšne pravice do pokojnine ima nekdo, ki je bil zaposlen v drugih državah članicah?

- ❖ Katera država članica mora izplačevati nadomestilo za brezposelnost, če gre za obmejnega delavca?
- ❖ Katera država članica mora izplačevati družinske dodatke, če otroci ne prebivajo v državi članici, v kateri je prosilec zaposlen?
- ❖ Kje je treba plačati prispevke za socialno varnost, v katerem jeziku je treba oddati zahteve za dajatve, katere roke je treba upoštevati itd.?

Same nacionalne zakonodaje po navadi ne odgovarjajo na navedena vprašanja s področja socialne varnosti, zato pa je za zagotovitev učinkovite in popolne zaščite pravic na tem področju potrebno imeti evropske določbe, ki veljajo v vsej Uniji (Evropska komisija 2010. Določbe EU o socialni varnosti. Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg).

»Socialna politika se v evropskih državah oblikuje na nacionalni ravni in na ravni Evropske unije. Nacionalne socialne politike so rezultat zgodovinskega razvoja, ekonomskih možnosti, socialnega stanja prebivalstva in politične usmeritve v določenem obdobju. V zadnjih desetletjih se socialne politike preusmerjajo od pasivnih ukrepov, s katerimi se posameznikom brez sredstev zagotavljajo pravice, do denarnih dajatev in storitev, k tako imenovani tretji poti, po kateri morajo ukrepi za pomoč posameznikom v stiski temeljiti na primernem razmerju med pravicami subjektov socialnih pravic oziroma upravičencev do denarnih socialnih dajatev ter obveznostmi upravičencev in socialnih služb za določanje aktivnih oblik reševanja socialnih stisk. Obveznosti oseb, ki so zmožne za delo, so povezane na primer z vključevanjem v programe usposabljanja, izobraževanja, dela, zdravljenja, ki jih morajo organizirati socialne službe. V EU je bila leta 2000 sprejeta Lizbonska strategija, ki določa ukrepe za preprečevanje socialne izključenosti in pospeševanje socialnega vključevanja z izobraževanjem, izboljševanjem znanja, zaposlitvijo in delom« (Bubnov Škoberne in Strban, 2010, str. 30–31).

»Nova koordinacijska Uredba naj bi sistem posodobila in poenostavila, česar pa v večjem delu ni mogoče storiti. Koordinacija je vedno sestavljena, saj odseva zapletena pravila nacionalnih sistemov socialne varnosti, ki jih je treba uporabiti v različnih čezmejnih situacijah. Podrobnejše in pregledno urejene pravne norme lahko pripomorejo tudi k večji pravni varnosti. Kljub svojim pomanjkljivostim in zapletenosti pomeni nova Uredba 883/2004 nadaljnji razvoj evropske misli, ki se je začela pred petdesetimi leti. Njen cilj je udejanjiti eno od pomembnejših temeljnih svoboščin: pravico državljanov EU do svobodnega gibanja znotraj Unije« (Strban, 2010, str. 30).

3 POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE V SLOVENIJI

Pokojninski sistem v RS ima zelo dolgo tradicijo in je del sistema socialne varnosti. Vzdržnost pokojninskih sistemov je zadnja desetletja aktualna tema tako slovenske kot tudi širše evropske politične in strokovne javnosti.

Pokojninski sistemi urejajo pravice in obveznosti ljudi praktično od prve zaposlitve pa do smrti. Pokojninsko zavarovanje omogoča prejemanje dohodkov v tako imenovanem tretjem življenjskem obdobju in ljudem zagotavlja socialno ter materialno varnost.

»V tem sistemu aktivna generacija s prispevki in preko sistema davkov zbira sredstva za upokojeno generacijo. Ta sistem je v večini držav oziroma javnih zavarovanj prevladujoč, kar je razumljivo, saj se svetovno prebivalstvo stara in v večini držav število upokojencev izjemno hitro narašča. Kapitalno pokrivanje v takem primeru ne bi moglo zagotoviti zadostnih sredstev, zaradi česar se običajno išče izhod v dokladnem sistemu, ki prerazporeja sredstva med generacijami in tudi znotraj upokojene generacije in v katerem velikokrat s sredstvi sodeluje tudi država. Vendar je za ta sistem značilno, da se prispevne stopnje oziroma premije stalno povečujejo, kar praviloma sproži dilemo o nadaljnjih ekonomskih možnostih in potrebo po preverjanju nivoja pravic, še zlasti, če so demografska gibanja neugodna« (Priatelj, 1998, str. 260).

Države v svetu imajo različno urejene pokojninske sisteme, kar je posledica ekonomske razvitosti, politike države, pravnega sistema države ter njene socialne politike.

V Evropi poznamo štiri tipe držav blaginje, in sicer:

- ❖ Bismarcov model (Nemčija, Francija, Slovenija ...); za ta model je značilno malo državnega intervencionizma, velik obseg pravic sistema socialne varnosti, sistem se financira s prispevki delodajalcev in delojemalcev;
- ❖ skandinavski model (Danska, Finska, Švedska ...); za ta model značilno veliko državnega intervencionizma, obseg pravic je sorazmerno visok, sistem se financira z davčnimi prihodki;
- ❖ mediteranski model (Italija, Grčija, Španija ...); ni splošnega sistema socialne varnosti, ne zagotavlja se minimalnega dohodka, sistem se financira s pomočjo prispevkov zaposlenih;
- ❖ Beveridgeov model (Anglija, Irska ...); za ta model je značilen skromen obseg pravic, pomemben vir sistema so davki, gre za skromen obseg prispevkov.

S 1. 1. 2000 je v Sloveniji začel veljati nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je uzakonil pomembno pokojninsko reformo. Zaostrili so se pogoji upokojevanja, in sicer se je zvišala upokojitvena starost, znižala pa se je pokojninska osnova

za starostno pokojnino ter podaljšalo se je število let za izračun pokojninske osnove. Uvedene so bile tudi nove prostovoljne oblike zavarovanj, ki se lahko izvajajo tako kolektivno kakor tudi za posamezne zavarovance in zavarovanja na podlagi osebnih varčevalnih računov.

Način medgeneracijske izmenjave, kar pomeni, da zaposleni, ki plačujejo pokojnine svojim staršem in starim staršem, pričakujejo, da bo naslednja generacija plačevala pokojnine zanje, deluje zelo dobro, dokler je število tistih, ki plačujejo, veliko večje od števila upokojenih. Ker pa je ta sistem že zdaj zelo načet, je mlajšim generacijam, ki bodo, ko se bodo upokojevale po dopolnitvi višje upokojitvene starosti, prejemale nižje pokojnine glede na dopolnjeno dobo plačevanja prispevkov, dana možnost obveznega in dodatnega prostovoljnega zavarovanja. Dejansko lahko iz tega izluščimo pomembno sporočilo, ki nam pove, da je varčevanje za starost ena pomembnejših odločitev, ki jih bodo mlajše generacije morale sprejeti v bližnji prihodnosti.

»Kombinacija dokladnega sistema, to je obveznega zavarovanja na podlagi medgeneracijske solidarnosti (dokladni sistem), in naložbenega sistema, po katerem se mesečni prispevki za dodatno zavarovanje nalagajo na zavarovančev osebni račun, pomeni trdnejše temelje za socialno varnost prihodnjih generacij. Vsak od omenjenih sistemov ima namreč svoje slabosti in prednosti. Medtem ko je prvi zlasti odvisen od demografskih gibanj in razmerja med aktivno in pasivno populacijo, je drugi odvisen od uspešnosti ali neuspešnosti naložb kapitalskega trga. Glede na to je večina držav zgradila svoje sisteme pokojninskega in invalidskega zavarovanja na podlagi optimalne kombinacije obeh sistemov, s katero so skušali izbrati čim več njunih prednosti in izločiti slabosti« (Belopavlovič et al., 2000, str. 97).

Prihodnost pokojninskih sistemov je ogrožena, saj tako kot v večini evropskih držav prihaja v teh sistemih do finančne nevzdržnosti. Povečanje deleža starejšega prebivalstva v skupnem številu prebivalstva in posledično izzivi, ki jih takšna gibanja predstavljajo za vzdržnost javnih financ, je pojav, s katerim se ne srečuje samo Slovenija, ampak tudi večina evropskih držav. Slovenija se poleg staranja prebivalstva sooča tudi z neugodnimi demografskimi gibanji ter manjšo rodnostjo ob podaljšanem trajanju življenja. Poraja se torej vprašanje, kako se pripraviti na vse težave, ki jih prinašajo spremenjeni demografski trendi.

Tabela 1: Pokojninski sistem

	I. steber	II. steber	III. steber
oblika zavarovanja	obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje	obvezno in prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje	različne oblike zavarovanj oziroma varčevanj
izvajalec	izvaja ga Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje	obvezno zavarovanje izvaja Kapitalska družba, prostovoljna zavarovanja pa izvajajo vzajemni pokojninski skladi, pokojninske družbe in zavarovalnice	izvajajo banke, zavarovalnice, vzajemni skladi ...
vrsta prejema	pokojnina iz obveznega zavarovanja (do življenjsko)	dodatna pokojnina (do življenjsko)	renta, enkratno izplačilo

Vir: Kapitalska družba (2012).

Bistvena težava pokojninskih sistemov je zbiranje sredstev ter zagotavljanje pravic ne glede na politični ali gospodarski sistem držav ter ne glede na različnost teh sistemov v posameznih državah. Posledica tega je, da v večini držav intenzivno pripravljajo pokojninske reforme v številnih pa so le-te že izvedli.

»Razlogi za reforme so v osnovi povsod enaki in pogojeni z dejstvom, da demografska gibanja povzročajo hitro staranje prebivalstva, da število rojstev, zlasti v razvitem svetu, komaj še, ali celo ne več, zagotavlja reproduktivno sposobnost prebivalstva in da se zaradi ekonomskih težav zmanjšuje, ali pa ne povečuje dovolj, število zaposlenih. Zaradi tega in tudi zaradi mnogokrat visokega nivoja pravic so postali veljavni sistemi obveznega socialnega zavarovanja vse dražji, kar bi v prihodnosti tako obremenjevalo bodoče generacije, da je prilagajanje teh sistemov navedenim spremembam nujno že danes.

Pojavljajo se tako imenovani implicitni dolgovi – to so znani bodoči izdatki zaradi obljubljenih in pričakovanih visokih pravic, ki jih bo potrebno čez leta plačati, vendar danes ob vse slabših napovedih očitno za to še niso zagotovljeni materialni viri in pogoji, ki bi zagotavljali njihovo kasnejšo realizacijo.

To so razlogi, zaradi katerih povsod mrzlično iščejo dodatne finančne vire, vse bolj dvomijo v državo široke socialne blaginje in vse bolj postajajo glasni tisti, ki zagovarjajo zmanjševanje

nivoja vzajemnosti in solidarnosti javnih obveznih zavarovanj na račun širše uveljavitve javnih ali zasebno vodenih obveznih dodatnih suplementarnih zavarovanj, privatnih prostovoljnih zavarovanj in drugih oblik varčevanja za starost, pri katerih je bodoča pokojnina odvisna predvsem od vplačanih prispevkov oziroma premij posameznika ter od upravljanja z njimi« (Priatelj, 2000, str. 43–44).

3.1 ORGANIZACIJA POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije je po zakonu edini nosilec in izvajalec sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji in posledično tudi eden od najpomembnejših nosilcev socialne varnosti v Republiki Sloveniji.

Področja dejavnosti, ki jih zavod pokriva so poleg pokojninskega zavarovanja tudi invalidsko zavarovanje, matična evidenca in prispevki, nakazovanje pokojnin in mednarodno zavarovanje.

Zavod izvaja enotno obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje za celotno območje Republike Slovenije na Centrali v Ljubljani, ki jo sestavlja sedem sektorjev, ter po devetih posameznih območnih enotah in njihovih štirih občasni ali stalnih krajevnih izpostavah.

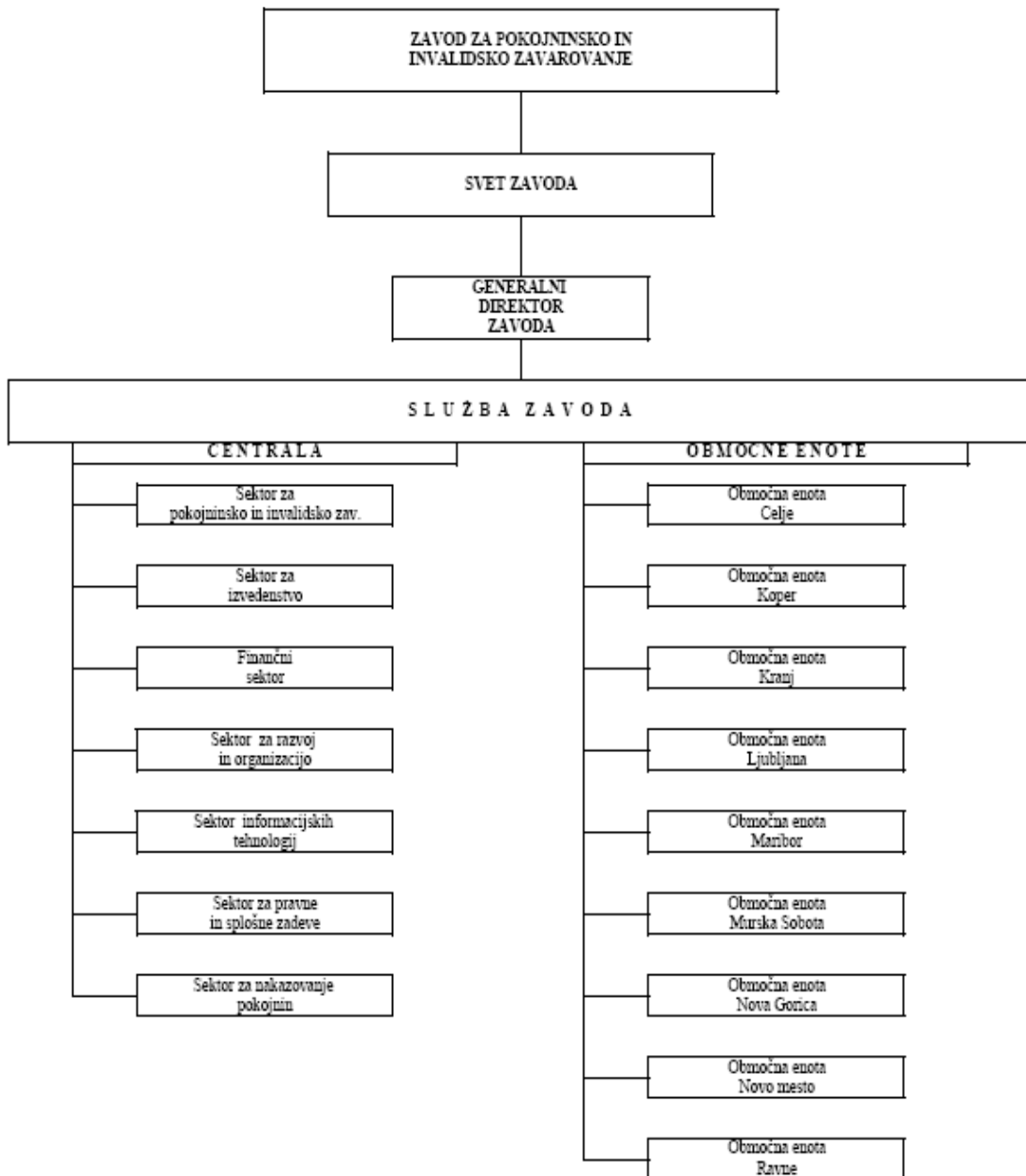
Zavod ima dva organa, in sicer organ upravljanja Zavoda (Svet Zavoda) in poslovodni organ Zavoda (Generalni direktor). Služba Zavoda je organizacijski del Zavoda, ki posluje v Centrali na sedežu v Ljubljani. Sektorji in območne enote imajo službe in oddelke kot svoje notranje organizacijske enote, ki jih vodijo direktorji.

Svet Zavoda sestavlja 27 članov in ga predstavljajo aktivni zavarovanci, predstavniki reprezentativnih sindikatov, predstavniki delodajalcev, predstavniki Vlade Republike Slovenije ter upokojenci in delovni invalidi. Izvoljeni so za obdobje štirih let. Naloge Sveta Zavoda so predvsem obravnavanje in spremljanje sistemskih vprašanj izvajanja obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter dajanje predlogov in pobud za potrebne ukrepe in druge upravljalne in izvršilne naloge za izvajanje dejavnosti Zavoda. Svet Zavoda imenuje volilno komisijo za koordiniranje in spremljanje imenovanja ter volilnih postopkov in za druga opravila. Sestavljena je tako, da ima vsaka interesna skupina najmanj po enega predstavnika, razen Vlade in delavcev Zavoda. Član volilne komisije pa ne more biti imenovan ali izvoljen v nov Svet Zavoda. V pristojnosti Sveta Zavoda je zlasti sprejemanje finančnega poročila, zaključnega računa Zavoda, letnega poročila o poslovanju Zavoda in sprejemanje pomembnejših splošnih aktov Zavoda (266. čl. ZPIZ-1).

Generalni direktor je poslovodni organ Zavoda, ki ga imenuje Svet Zavoda na podlagi javnega razpisa, po poteku mandata pa je lahko ponovno imenovan. K imenovanju da soglasje tudi Vlada. Po zakonu zastopa, predstavlja in vodi delo ter poslovanje Zavoda, odgovoren je za zakonitost delovanja Zavoda. Izvoljen je za štiriletni mandat. Za svoje delo in delo Zavoda je odgovoren Svetu Zavoda (268. čl. ZPIZ-1).

Delavci, ki v Zavodu opravljajo strokovna, finančna, administrativno-tehnična in druga dela, tvorijo službo Zavoda, ki je njegov notranji organizacijski del in posluje v Centrali na sedežu v Ljubljani in po posameznih območnih enotah in izpostavah.

Slika 1: Makroorganizacija ZPIZ

Vir: ZPIZ (2012).

Nosilec obveznega dodatnega zavarovanja je Sklad dodatnega pokojninskega zavarovanja Republike Slovenije. Izvajalci prostovoljnega dodatnega zavarovanja pa so pokojninske družbe, pokojninski skladi in vzajemni pokojninski skladi.

3.2 SISTEM OBVEZNEGA POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

Glavna značilnost slovenskega sistema obveznega zavarovanja je, da temelji na medgeneracijski solidarnosti, ki jo ureja zakon.

»Sistem medgeneracijske solidarnosti pomeni, da aktivni zavarovanci plačujejo za upokojeno populacijo, ki pa je v svojem aktivnem obdobju ravnala enako. Solidarnost pa zagotavljamo predvsem z institutom najnižje in najvišje pokojninske osnove. Višina pokojnine je odsev tega, kako dolgo so bili plačevani prispevki in od višine vplačanih prispevkov. Kdor s svojimi prispevki zbere manj, kot je določeno z najnižjo pokojninsko osnovo, se mu pokojnina odmeri od te osnove. Kdor zbere več, kot je določeno z najvišjo pokojninsko osnovo, se mu pokojnina odmeri od najvišje pokojninske osnove. To je pomemben socialni korektiv in v tem je solidarnost. Solidarnost je tudi pri invalidskih, družinskih in vdovskih pokojninah« (Papež, 2012, str. 9–12).

Zavarovanje je obvezno za vse zaposlene osebe, tako za državljane kot za tujce ne glede na kraj bivanja in višino plače, kot tudi za kmete in nekatere druge osebe. Zavarovane osebe so dolžne plačevati prispevke v odstotku od plače v višini, ki jo določa zakon. Tisti, ki so bili v letih, ko niso bili plačani prispevki v delovnem razmerju, imajo sicer dobo priznано, vendar se jim to obdobje ne šteje za izračun pokojninske osnove. Samozaposlenim pa se ne šteje tudi doba in zato je zelo pomembno, da so vsi prispevki plačani in zato bi morala država zagotoviti tak sistem finančne discipline, ki bi vključeval redno plačevanje prispevkov in neovirano uveljavljanje pravic, ki izhajajo iz tega naslova. Po Zakonu o matični evidenci zavarovancev in uživalcev pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (ZMEPIZ, 3. člen) je Zavod dolžan zbirati in urejati podatke matične evidence, to pa so podatki o pokojninski dobi, zavarovanju in vseh vrstah izplačil zavarovancev, ki izhajajo iz dela in jih Zavod uporablja v postopkih priznanja pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Zato imamo od leta 1970 dalje v matični evidenci zavarovancev za vsakega zavarovanca za vsako leto dela zabeležene podatke o obdobju in višini plače ali zavarovalne osnove. Ti podatki so predvsem pomembni pri odmeri pravice do starostne, invalidske in vdovske oziroma družinske pokojnine.

Nikakor pa ne smemo pozabiti še na eno zelo pomembno obliko zavarovanja, to pa je sistem dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki je bil uveden z novim pokojninskim zakonom leta 2000. Namen dodatnega pokojninskega zavarovanja je predvsem pokritje izpada prejemkov iz obveznega pokojninskega zavarovanja oziroma zagotavljanje dodatnih sredstev za zagotavljanje višje socialne varnosti v tako imenovanem tretjem življenjskem obdobju. Poznamo obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje in pa prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, ki pa je lahko kolektivno ali pa individualno ter nekatera druga komercialna rentna in življenjska zavarovanja, v katera se lahko državljani vključujejo pri bankah in zavarovalnicah. Vplačana sredstva se zbirajo na osebnih računih zavarovancev, plačnikom pa se lahko priznajo posebne davčne olajšave.

Če zadevo poenostavimo, lahko rečemo, da pokojninski sistem Republike Slovenije sestavljajo trije stebri. Ko govorimo o prvem stebru, govorimo o obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju, kjer zaposleni skupaj z delodajalci prispevajo sredstva v pokojninsko blagajno Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za (do življenjsko) izplačevanje pokojnin. V drugi steber obvezno vplačujejo sredstva delodajalci zaposlenim, ki opravljajo dela, na katerih se je do uveljavitve novega zakona delovna doba štela v povečanem trajanju (beneficirana doba). Prostovoljno zavarovanje v drugem stebru pa je namenjeno vsem, ki so že vključeni v prvi steber ali pa so uživalci pravic iz prvega stebra. Drugi steber je tudi davčno stimuliran, saj zanj veljajo posebne davčne olajšave. Pri tretjem stebru pa gre za čista komercialna zavarovanja, torej za razne oblike rentnih varčevanj in zavarovanj in ni davčno stimuliran.

3.2.1 TEMELJNA NAČELA OBVEZNEGA ZAVAROVANJA

Temeljna načela obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja je potrebno izluščiti iz same vsebine zakona (ZPIZ-1 s spremembami), na strnjen način pa so opredeljena v 3. členu.

» Zakon ne odstopa od že uveljavljenih temeljnih načel, po katerih se morajo vsi zaposleni in samozaposleni vključiti v zavarovanje, iz katerega se jim na podlagi vzajemnosti in solidarnosti zagotavljajo pravice za primer starosti, invalidnosti, smrti, telesne okvare ter potrebe po stalni pomoči in postrežbi. Določene kategorije oseb, ki ne izpolnjujejo pogojev za obvezno vključitev v pokojninsko in invalidsko zavarovanje, se lahko vanj vključijo prostovoljno« (Belopavlovič et al., 2000, str. 91–92).

»Kot temeljni načeli, tudi v veljavnem sistemu pokojninskega in invalidskega zavarovanja, sta poudarjeni načeli vzajemnosti in solidarnosti, ki se praviloma uporabljata povezano in sta podlaga za zagotavljanje materialne in socialne varnosti zavarovancem. Tema načeloma se pogosto očita, da gre za socialne korektive z "lažno solidarnostjo"« (Priatelj, 1998, str. 105).

- Načelo solidarnosti

»Solidarnosti v pokojninskem in invalidskem zavarovanju se uresničuje tako, da se zagotavlja materialna in socialna varnost tudi tistim delavcem, ki si glede na svoj prispevek in glede na predpisane pogoje, iz objektivnih pogojev, ne bi mogli zagotoviti splošne, ali na družbeno dogovorjeni ravni določene, materialne in socialne varnosti.« (Priatelj, 2000, str. 114).

- Načelo vzajemnosti

»Vzajemnost se v pokojninskem in invalidskem zavarovanju uresničuje s tem, da si subjekti pokojninskega in invalidskega zavarovanja zagotavljajo materialno in socialno varnost za vsakega od njih in vzajemno, eni za druge tako, da večji del plačuje prispevke za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, medtem ko pravice iz tega zavarovanja uživajo le tisti

zavarovanci, pri katerih nastopi kateri od zavarovanih primerov oziroma, ki so izpolnili pogoje za pridobitev pravic« (Prijatelj, 2000, str. 115).

- Načelo, da izvirajo pravice iz dela in prispevkov

Navedeno načelo pomeni, da je delo zavarovanca oziroma plačilo za delo podlaga za obračun višine prispevkov in odmero ter obseg pravic, ki iz njih izhajajo. Zavarovančevo delo se izkazuje skozi višino njegovih letnih plač oziroma zavarovalnih osnov, od katerih je plačeval prispevke. Same pravice in njihova višina so v pokojninskem in invalidskem zavarovanju praviloma pogojene s trajanjem ali obdobjem dela oziroma zavarovanja.

- Načelo enotnosti zavarovanja

Načelo enotnosti zavarovanja pomeni, da so vsi delavci, kmetje, vrhunski športniki, samostojni podjetniki, osebe na javnih delih, skratka da so vsi zavarovanci zavarovani pri istem nosilcu socialnega zavarovanja in da so v istem zavarovanju in v istem zakonu združeni ločeni veji pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

- Načelo obveznosti zavarovanja

Načelo obveznosti zavarovanja omogoča, da se uvede pokojninsko in invalidsko zavarovanje avtomatično oziroma takoj, ko se oseba zaposli ali začne opravljati podjetniško dejavnost in je v interesu tako posameznika kot tudi države, saj pomeni visoko stopnjo urejenosti vsake družbe.

- Načelo odgovornosti države in delodajalcev za delovanje obveznega zavarovanja ter osebne odgovornosti zavarovancev

Navedeno načelo je novost novega zakona, njegov namen pa je, da naj bi ob doslednem izvajanju ostalih načel zagotavljalo večjo učinkovitost. Določa pa tudi povsem nova jamstva države, in sicer da mora država z ustreznimi pravili zagotavljati delovanje in razvoj obveznega zavarovanja na način, da določi stopnjo prispevkov ter obveznost plačevanja prispevkov tako delodajalcev kot zavarovancev, zagotavljati pa mora tudi izplačevanje pokojninskih prejemkov v primeru finančnih primanjkljajev ali nelikvidnosti Zavoda ter določati pravila za dodatno zavarovanje in za nadzor nad poslovanjem njihovih nosilcev. Odgovornost delodajalcev in osebna odgovornost zavarovancev za delovanje sistema pa se kaže predvsem skozi obvezno plačevanje prispevkov ter sporočanje podatkov, pomembnih predvsem za odmero, obračun in plačilo prispevkov, kar hkrati vpliva na urejen sistem matične evidence ter na povečan nadzor nad plačevanjem prispevkov.

3.2.2 PRAVICE IZ SISTEMA OBVEZNEGA ZAVAROVANJA

Zakon v petem členu določa, da so pravice iz obveznega zavarovanja nezastarljive in neodtujljive osebne pravice in jih ni mogoče prenesti na drugega in ne podedovati, prav tako

pa jih ni mogoče odvzeti, omejiti ali zmanjšati, razen v primerih, ko to določa zakon (ZPIZ-1, 5. člen).

Pravice, ki izhajajo iz sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, so materialne narave in so sledeče (Letno poročilo, 2011, str. 7):

- ❖ pravice do pokojnine (starostne, invalidske, družinske, vdovske, delne);
 - ❖ pravice iz invalidskega zavarovanja (do poklicne rehabilitacije, do nadomestila za invalidnost, do premestitve in dela s krajšim delovnim časom od polnega, do drugih nadomestil iz invalidskega zavarovanja, do povrnitve potnih stroškov);
 - ❖ dodatne pravice (do dodatka za pomoč in postrežbo, do invalidnine, do deleža vdovske pokojnine);
 - ❖ druge pravice (do odpravnine, do oskrbnine, do dodatka za rekreacijo ali do enkratnega letnega dodatka).
- Posebne pravice zunaj sistema obveznega zavarovanja

Posebne pravice zunaj sistema obveznega zavarovanja so sledeče (Letno poročilo ZPIZ, 2011, str. 7):

- ❖ pravica do državne pokojnine, pravica do varstvenega dodatka (na podlagi ZSVarPre – Zakon o socialno varstvenih prejemkih sta se pravici s 1. januarjem 2012 preoblikovali v socialnovarstvene prejemke in so v pristojnosti Centrov za socialno delo oziroma MDDSZ – Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve);
- ❖ pravice po posebnih zakonih in drugih predpisih, in sicer:
 - pravica do pokojnine na podlagi starostnega zavarovanja kmetov,
 - pravica do vojaške pokojnine,
 - pravica do dela vojaške vdovske pokojnine,
 - akontacije pokojnin,
 - druge pokojnine in pravice po posebnih zakonih.

3.2.3 UŽIVALCI PRAVIC

V letu 2011 je bilo povprečno 569.951 uživalcev starostnih, invalidskih, družinskih, vdovskih in delnih starostnih pokojnin iz obveznega zavarovanja, kar je 17.390 upokojencev oziroma 3,1 odstotka več kot v letu 2010, kar pa je največja porast v obdobju od 2001 do 2011.

V letu 2011 se je v primerjavi z letom 2010 med uživalci pokojnin iz obveznega zavarovanja povečalo število starostnih, vdovskih in delnih starostnih pokojnin, zmanjšalo pa se je število invalidskih in družinskih pokojnin. Skupno število družinskih in vdovskih pokojnin pa se je malenkostno povečalo.

Število starostnih upokojencev se je povečalo v povprečju za 17.648 oziroma za 4,8 odstotka in predstavlja največji porast v obdobju od leta 2001 do 2011. Verjetni razlogi za tolikšno stopnjo rasti so predvsem: napovedana pokojninska reforma, gospodarska kriza ter s tem posledično povezano večje odpuščanje zaposlenih ter tudi dejstvo, da so se kljub zaostrenim pogojem upokojevanja od uveljavitve novega zakona v letu 2000 upokojevali zavarovanci ob nekaterih ugodnostih, ki omogočajo zgodnejšo upokojitev, kot so znižanje starostne meje zaradi otrok ter tudi uveljavitev deleža vdovske pokojnine, zaradi katerega so vdove ali vdovci ponovno oziroma prvič uveljavili starostno pokojnino.

Število invalidskih upokojencev se je v letu 2011 zmanjšalo za 832 oziroma za 0,9 odstotka. Vzroki nastanka invalidnosti so predvsem bolezni in poškodbe zunaj dela, poškodbe pri delu in poklicne bolezni pa imajo na upokojevanje manjši vpliv.

Število družinskih in vdovskih upokojencev se je skupaj povečalo za 489 oseb oziroma za 0,5 odstotka. Povprečno število uživalcev družinskih pokojnin se skozi leta zmanjšuje, predvsem zaradi z ZPIZ-1 uveljavljene delitve dotedanje pravice do družinske pokojnine na dve pravici, in sicer na družinsko in vdovsko pokojnino. Taka delitev onemogoča objektivne primerjave gibanja števila uživalcev družinske pokojnine z gibanji v preteklih letih. Število uživalcev delnih starostnih pokojnin se je v letu 2011 povečalo za 85 oseb ali 31,8 odstotka. Glede na stanje dne 31. 12. 2011 je bilo vseh uživalcev starostnih, invalidskih, družinskih, vdovskih in delnih pokojnin 576.730 oziroma 2,9 odstotka več kot leto poprej (Letno poročilo ZPIZ, 2011, str. 7–9).

4 MEDNARODNI SPORAZUMI O SOCIALNEM ZAVAROVANJU

Mednarodno pravo nastane na temelju aktivnosti mednarodnih organizacij. Poznamo univerzalne mednarodne organizacije, kot je OZN, ki si je zaradi izrednega pomena področja dela in sociale omislila specializirano organizacijo, in sicer MOD. MOD sprejema dve vrsti aktov, ki jih imenujemo konvencije in priporočila. Konvencije so zavezujoči akti, kar pomeni, da ko so enkrat sprejete in ratificirane v RS, veljajo tako kot naša zakonodaja, torej neposredno urejajo delavna in socialna razmerja. Priporočila pa nasprotno od konvencij ne veljajo neposredno, ampak samo zavezujejo državne organe, v kolikor država podpiše in sprejme priporočilo, da le-ta kasneje skozi zakonodajne aktivnosti v zakonodaji oblikuje tak model, kot si ga je zamislilo priporočilo. Tako se številna priporočila MOD zrcalijo oziroma odražajo v naših zakonskih predpisih.

Poleg univerzalnih organizacij poznamo tudi regionalne organizacije, in kot že sama beseda pove gre tukaj za mednarodne organizacije, ki delujejo na območju regij. Najširša taka organizacija na področju Evrope je Svet Evrope. Vanjo so vključene vse evropske države, ki so se zavezale, da bodo spoštovale Evropsko konvencijo o človekovih pravicah in demokratični pluralizem, torej večstrankarski sistem in demokracijo v državni ureditvi. Svet Evrope je sprejel dve zelo pomembni zadevi na področju dela in socialne varnosti, in sicer:

- ❖ Evropska konvencija o človekovih pravicah in
- ❖ Evropska socialna listina, ki določa evropske civilizacijske standarde, tj. minimalne standarde oziroma najmanjše nivoje določenih delovnih in socialnih pravic v evropskem prostoru.

Potem imamo še Evropsko Unijo, ki je ožja organizacija od Sveta Evrope. Sprejema različne akte, kot prve imamo tukaj ustanovne pogodbe, potem pa sledijo še uredbe in pa direktive, ki se sprejemajo tudi na področju dela in sociale. Razlika med njima je v tem, da uredba neposredno ureja pravni položaj državljanov posamezne države članice, potem ko je objavljena v evropskem Uradnem listu, medtem ko direktiva ali smernica, ki je podobna priporočilu MOD, ko je enkrat sprejeta, zaveže državo članico EU, da izvede zakonodajni postopek in vsebino direktive uveljavi v domači zakonodaji. Za direktivo je značilno tudi, da ni vedno potrebno, da se njena vsebina uresniči skozi zakonski predpis, ampak se včasih lahko uresniči tudi skozi kolektivno pogodbo.

Potrebno je poudariti tudi, da imajo mednarodne organizacije, ki sprejemajo pravne akte, tudi svoja sodišča, ki skrbijo za dosledno izvajanje in spoštovanje sprejetih predpisov. Tako poznamo Sodišče za človekove pravice, Evropsko sodišče, ipd.

Poleg mednarodnih organizacij obstajajo tudi večstranske in dvostranske mednarodne pogodbe. Take pogodbe se sklene z državami, ki niso članice neke mednarodne organizacije,

mednje sodijo tudi države nekdanje Jugoslavije. V tem primeru naša država, zlasti na področju socialne varnosti, sklene bilateralne ali multilateralne pogodbe oziroma dvostranske ali večstranske pogodbe. S pogodbami se državi dogovorita o načinu zagotavljanja posamezne socialne pravice v eni in drugi državi pogodbenici ter o načinu komunikacije, ki bo med državama potekala.

»Veliko časa in argumentov je bilo potrebnih za razširitev koordinacijskih pravil na državljane tretjih držav, ki zakonito prebivajo v EU in se gibljejo med vsaj dvema državama članicama. To se je zgodilo šele leta 2003 s posebno uredbo. Pričakovati bi bilo, da bodo tudi državljani tretjih držav vključeni v nova koordinacijska pravila. Vendar se to ni zgodilo in ti ostajajo zunaj osebne veljavnosti Uredbe 883/2004. Za njihovo vključitev bo vnovič potrebna posebna uredba, ki jo je Komisija že pripravila. Če do začetka uporabe Uredbe 883/2004 ne bo sprejeta, se bo za državljane tretjih držav še naprej uporabljala Uredba 1408/71, kar vodi v vnovično neenako obravnavo ter zmanjševanje pravne varnosti in preglednosti. Prav tako ni v skladu s cilji Evropskega sveta iz Tampereja (1999), ki vključujejo najvišjo možno integracijo državljanov tretjih držav, ki prebivajo v EU« (Strban, 2010, str. 28).

»V Konvenciji iz Tampereja je zapisano, da naj bodo te pravice priseljenih v EU iz tretjih držav »čim bliže državljanom« članic EU: to potrjuje teze iz zgodnjih devetdesetih let o formiranju »evropske trdnjave«, ne le z ukrepi kontrole meja v Schengenski konvenciji, ampak tudi obrambe evropske kulture ter nacionalne identitete ...« (Verlič Christensen, 2000, str. 1126).

Bilateralne sporazume, ki jih je sklenila nekdanja SFRJ, je Republika Slovenija ohranila v veljavi na podlagi Ustavnega zakona in tako vzpostavila stanje nasledstva mednarodnih pogodb s področja socialne varnosti.

- Temeljne značilnosti bilateralnih sporazumov:
 - ❖ da se delavcem, ki so zaposleni izven svoje domovine zagotovijo enake pravice iz socialnega zavarovanja na osnovi zaposlitve v drugi državi pogodbenici ter da se jim omogoči pridobitev teh pravic tudi po vrnitvi v njihovo domovino;
 - ❖ izključna uporaba zakonodaje ene same države pogodbenice;
 - ❖ pridobljene dajatve iz socialnega zavarovanja ene države se lahko izplačuje prosto v drugo državo pogodbenico, če upravičenec tam stalno prebiva – možno je omejiti izplačilo;
 - ❖ postopek se odvija v uradnih jezikih obeh držav, brez sicer predpisanih taks, overovitev, prevodov;
 - ❖ večina sporazumov, ki jih uporablja Republika Slovenija ureja poleg področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja tudi področje zdravstvenega zavarovanja,

zavarovanja za primer brezposelnosti, družinskih dajatev ter področje varstva materinstva.

Večina sporazumov vsebuje temeljno pravilo, da se uporablja zakonodaja države po kraju dela. Obstajajo pa tudi izjeme od navedenega pravila, in sicer za naslednje skupine:

- ❖ detaširani – napoteni delavci,
- ❖ diplomati in konzularni predstavniki,
- ❖ mornarji – člani ladijske posadke,
- ❖ piloti.

Bilateralni sporazumi o socialnem zavarovanju ne uvajajo novih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, zato se na podlagi teh sporazumov lahko uveljavijo le pravice, ki so predvidene z zakonodajo posamezne države pogodbenice.

4.1 SKUPNE ZNAČILNOSTI SPORAZUMOV O SOCIALNEM ZAVAROVANJU, KI SO SKLENJENI MED RS IN DRŽAVAMI NEKDANJE SFRJ

Poleg področja pokojninskega in zavarovanja urejajo sporazumi še področje zdravstvenega varstva in obveznega zdravstvenega zavarovanja, zavarovanje za primer brezposelnosti ter področje starševskih nadomestil.

Sporazumi se v skladu z 8. členom Ustave RS uporabljajo neposredno, njihove določbe pa so nad zakoni in predpisi, ki urejajo posamezno področje.

Na področju PIZ urejajo sporazumi predvsem:

- ❖ uporabo pravnih predpisov po kraju dela in izjeme od tega pravila;
- ❖ uveljavitev pravice do pokojnine na podlagi dopolnjene zavarovalne dobe v eni ali obeh državah pogodbenicah, če je to potrebno;
- ❖ neposredno izplačilo pokojnine upravičencem ene ali obeh pogodbenic ne glede na to, v kateri pogodbenici ima uživalec pokojnine prebivališče;
- ❖ uživalcem pokojnine ene pogodbenice, koriščenje storitev iz naslova zdravstvenega zavarovanja v drugi pogodbenici;
- ❖ postopek za priznanje pravice do pokojnine, sodelovanje med nosilci obeh pogodbenic, vlaganje zahtevkov, pritožb ali drugih vlog, ki jih je treba v določenem roku predložiti organu ali nosilcu druge pogodbenice.

Pri uporabi pravnih predpisov ene pogodbenice se državljani druge pogodbenice obravnavajo enako kot državljani prve pogodbenice, razen če sporazum ne določa drugače.

- Pravice, ki jih je mogoče uveljaviti na podlagi sporazuma

Uveljavijo se lahko le pravice, ki so predvidene z zakonodajo države pogodbenice.

V Republiki Sloveniji se lahko uveljavi pravica do:

- ❖ starostne pokojnine,
- ❖ invalidske pokojnine,
- ❖ vdovske pokojnine in družinske pokojnine in
- ❖ pravica do dodatka za pomoč in postrežbo.

V republikah nekdanje SFRJ pa pravica do:

- ❖ starostne pokojnine,
 - ❖ pravica do predčasne pokojnine (samo v Republiki Hrvaški, Republiki Srbiji in Črni gori),
 - ❖ invalidske pokojnine in
 - ❖ družinske pokojnine.
- Postopanje v primeru, če se zavarovalne dobe, evidentirane v matičnih evidencah obeh pogodbenic, prekrivajo oziroma v primerih, ko zavarovalna doba ni evidentirana v MEZ nobene pogodbenice

Če se zavarovalne dobe, evidentirane v matičnih evidencah zavarovancev obeh pogodbenic, prekrivajo, ali če je zavarovalna doba evidentirana v delavski knjižici, noben nosilec zavarovanja pogodbenic pa te dobe nima evidentirane v svoji matični evidenci, in če za te zavarovalne dobe v postopku ugotavljanja zavarovalnih obdobj ni mogoče pridobiti podatkov o prijavah, odjavah in dohodkih zaradi likvidacije, stečaja delodajalca ali zaradi drugih objektivnih razlogov, upošteva te zavarovalne dobe v svoje breme nosilec pogodbenice, na območju katere je zavarovanec dejansko opravljal delo.

Zavarovalne dobe, ki so jih v času od 2. avgusta 1975 do 30. septembra 1976 dopolnili zavarovanci, zaposleni pri delodajalcu s poslovnim sedežem v eni pogodbenici, dejansko pa so delo opravljali na območju druge pogodbenice in za katere v postopku ugotavljanja zavarovalnih obdobj ni mogoče pridobiti podatkov o prijavah, odjavah in dohodku zaradi likvidacije, stečaja delodajalca ali drugih objektivnih razlogov, prevzame v breme nosilec pogodbenic, na katerega območju je bil sedež delodajalca.

- Primarna samostojna pokojnina

Sporazum postavlja načelo primarnosti samostojne pokojnine kar pomeni, da zavarovanec, ki je bil sicer pokojninsko zavarovan v obeh pogodbenicah, pogoje za pokojninsko dajatev pa izpolnjuje izključno po predpisih ene ali obeh pogodbenic, brez seštevanja zavarovalnih dob, uveljavi pokojninsko dajatev samo na podlagi zavarovalne dobe, dopolnjene v pogodbenici, v kateri izpolnjuje pogoje za samostojno dajatev.

- Seštevanje zavarovalnih dob, dopoljenih v državah pogodbenicah

V primeru, da pogoji za samostojno pokojnino niso izpolnjeni, omogoča sporazum seštevanje zavarovalne dobe v obeh pogodbenicah, zaradi pridobitve, ohranitve ali ponovne pridobitve pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pod pogojem, da se ta obdobja časovno ne prekrivajo. Obdobja, ki se prekrivajo, se upoštevajo samo enkrat. Kot zavarovalna doba države pogodbenice se upošteva samo tista doba, ki jo na dogovorjen način sporoči ter potrdi pristojni nosilec države pogodbenice. Vsaka pogodbenica upošteva dobo druge pogodbenice le v dejanskem trajanju. Izjemoma pa se zavarovalna doba, ki je bila v drugi pogodbenici dopolnjena do 8. 10. 1991 (Republika Makedonija do 1. 4. 1992), upošteva v trajanju, kot je bila priznana po takrat veljavnih predpisih.

- Možnost upoštevanja zavarovalne dobe, dopolnjene v tretjih državah

Državljanom držav pogodbenic omogoča sporazum pridobitev pravice do dajatve tudi ob upoštevanju zavarovalne dobe, dopolnjene v tretjih državah, s katerimi imata obe pogodbenici sklenjene sporazume, ki predvidevajo seštevanje zavarovalnih dob. Pri tem je pomembno, da je ta ugodnost določena le za državljane držav pogodbenic, za katere določeni sporazum velja. Če je s tretjo državo sklenila sporazum le ena pogodbenica, nosilec te pogodbenice upošteva za svoje državljane tudi zavarovalno dobo, dopolnjeno v tretji državi.

Primer: Republika Srbija nima sklenjenega sporazuma o socialnem zavarovanju z Argentino, zato se srbskemu državljanu, ki le z upoštevanjem slovenske in srbske zavarovalne dobe ne izpolnjuje pogojev za priznanje pravice do slovenske pokojnine, pri odločanju o pravici do slovenske pokojnine ne more upoštevati argentinska zavarovalna doba.

- Zavarovalna doba, dopolnjena v eni pogodbenici, ki je krajša od 12 mesecev

Sporazum posebej ureja primere, ko je skupna zavarovalna doba, dopolnjena v eni državi pogodbenici, krajša od dvanajst mesecev. Da v takšnih primerih ne bi prišlo do odmere povsem neznatnih sorazmernih delov dajatev, določa sporazum, da nosilec v pogodbenici, v kateri je bila dopolnjena tako kratka zavarovalna doba, ne prizna pravice do dajatev, to zavarovalno dobo pa mora upoštevati za ugotavljanje pogojev za pridobitev pravice do dajatev in za izračun te dajatve nosilec druge države pogodbenice, pod pogoje:

- ❖ da v pogodbenici, v kateri je dopolnil manj kot dvanajst mesecev zavarovalne dobe, zavarovancu ne pripada pravica do dajatve le na podlagi tako kratke zavarovalne dobe (npr. nesreča pri delu, poklicna bolezen, invalidska pokojnina pri mladem zavarovancu) in
- ❖ da gre izključno za zavarovalno dobo, na podlagi katere so bili plačani prispevki.

Takrat, ko nosilec druge države pogodbenice prevzame dobo krajšo od dvanajst mesecev v svoje breme, pomeni to ugodnejšo odmero upravičene pokojnine, kar posledično pomeni tudi

izplačevanje posamičnih dodatkov, kot je na primer letni dodatek, v celoti in ne več v sorazmernem delu.

- Izplačevanje pokojnin in drugih dajatev v državo pogodbenico ali v tretjo državo

Pokojnine, priznane v eni državi pogodbenici, se izplačujejo v drugo državo pogodbenico, če ima upravičenec do pokojnine tam stalno prebivališče.

V nekaterih državah pogodbenicah interna zakonodaja določa, da se pokojnine izplačujejo v polnem obsegu in brez omejitev le, dokler upravičenec prebiva v tej državi. Sporazumi o socialnem zavarovanju pa določajo, da se pokojnine izplačujejo v polnem obsegu in brez omejitev, dokler zavarovanec prebiva na ozemlju ene izmed držav pogodbenic. V takih primerih se torej pokojnine izplačujejo v polnem obsegu tudi, če upravičenec prebiva na ozemlju pogodbenice.

Izplačevanje pokojnin v tretje države je v večini sporazumov o socialnem zavarovanju urejeno tako, da se navezuje na ureditev v nacionalni zakonodaji države, ki pokojnino izplačuje. Pokojnina, priznana v eni državi pogodbenici, se državljanu druge države pogodbenice, ki biva v tretji državi, izplačuje v to tretjo državo pod enakimi pogoji in v enakem obsegu kot lastnim državljanom, ki bivajo v tej tretji državi.

Za izplačevanje nekaterih drugih dajatev, ki se poleg pokojnin priznavajo po zakonodajah posamezne države pogodbenice, pa nekateri sporazumi vsebujejo določbo, da se izplačujejo le, če upravičenec stalno prebiva v državi, ki je pravico priznala.

Tako Republika Slovenija dodatek za pomoč in postrežbo ter nadomestila v zvezi z invalidnostjo ne izplačuje v času, ko upravičenec stalno prebiva v državi pogodbenici ali v tretji državi. Navedeno ne velja le za invalidnino za telesno okvaro, ki je posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, ki se izplačuje tudi v času, ko upravičenec stalno prebiva v tujini.

Za nemoteno izplačevanje pokojnine mora uživalec pokojnine nosilcu, ki pokojnino izplačuje, najmanj enkrat letno dostaviti potrdilo, iz katerega izhaja, da še živi. (Publikacija ZPIZ, leto izdaje: /).

- Ponovna odmera pokojnine

V sporazumu je določeno, da se pokojnine, ki jih je pristojni nosilec ene države pogodbenice priznal od vključno 8. 10. 1991 (Republika Makedonija od 1. 4. 1992) do uveljavitve posameznega sporazuma, tudi z upoštevanjem zavarovalne dobe dopolnjene po pravnih predpisih druge pogodbenice, po uradni dolžnosti ponovno odmerijo v skladu z določbami posameznega sporazuma. To pa pomeni, da nosilec zavarovanja v posamezni pogodbenici, prizna pravico in odmeri pokojnino v višini, ki ustreza zavarovalni dobi dopoljnjeni v njegovi državi. Pri tem pa je treba upoštevati pravno načelo varstva že pridobljenih pravic, zato je v

sporazumih tudi določeno, kako zagotoviti nezmanjšano izplačilo pokojnin zavarovancem, ki živijo v državi pogodbenici v primerih, ko bi z novo odmero prišlo do njihovega zmanjšanja.

4.2 SPORAZUM Z REPUBLIKO HRVAŠKO

Sporazum o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško (v nadaljevanju Sporazum) je začel veljati 1. 2. 1998.

Zajema vse osebe, ki so ali so bile zavarovane po slovenski in hrvaški zakonodaji ter za osebe, ki uveljavljajo svoje pravice do dajatev po teh osebah (družinski člani umrlih zavarovancev).

Zavarovalna doba, dopolnjena v drugi državi pogodbenici, se upošteva samo v dejanskem trajanju, in sicer v trajanju, ki ga država pogodbenica sporoči na predpisanem obrazcu. »Prišteta« in »dodana« doba se v navedene obrazce ne vpisuje, kar pomeni, da se ta doba ne upošteva za izpolnitev pogojev za pridobitev določene pravice v državi pogodbenici.

- Posebnosti Sporazuma

Zavarovalna doba v povečanem trajanju, dopolnjena do vključno 7. 10. 1991, se na predpisanih meddržavnih obrazcih sporoča le v tistih primerih, ko gre za povečanje zavarovalne dobe po pravnih predpisih nekdanje SFRJ, ki sta jih uporabljali obe pogodbenici. Če je zavarovancu v Republici Hrvaški ugotovljena zavarovalna doba v dvojnem trajanju v obdobju do vključno 7. 10. 1991 (npr. 12/24 – hrvaška vojska), se v obrazec za medsebojno sporočanje dobe med pogodbenicami iz tega naslova navedena doba ne navaja v povečanem trajanju. V primeru, da je zavarovanec v istem obdobju dopolnil zavarovalno dobo v povečanem trajanju iz drugega naslova (MUP, rudarji), se to povečanje navede v skladu s tretjim odstavkom 35. člena Sporazuma, ki določa, da se zavarovalna doba, dopolnjena po pravnih predpisih obeh pogodbenic, ki so veljali v času nekdanje SFRJ, upošteva v trajanju kot je bila priznana po takrat veljavnih pravnih predpisih.

4.3 SPORAZUM Z REPUBLIKO MAKEDONIJO

Sporazum o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Makedonijo (v nadaljevanju Sporazum) je začel veljati 1. 4. 2001.

Ta Sporazum velja za vse osebe, ki so ali so bile zavarovane po slovenski in makedonski zakonodaji ter za osebe, ki uveljavljajo svoje pravice do dajatev po teh osebah (družinski člani zavarovancev).

Zavarovalna doba, ki jo je posameznik oddelal v drugi državi pogodbenici, se šteje v dejanskem trajanju. Izjema je samo zavarovalna doba, ki je bila v drugi državi pogodbenici dopolnjena do 31. 3. 1992 in se upošteva v trajanju, kot je bila priznana po takrat veljavnih predpisih (npr. udeležba v NOV v dvojnem trajanju, beneficirana doba).

Pri ugotavljanju pogojev za pridobitev pravice do pokojnine in odmere sorazmernega dela pokojnine se upoštevajo vse zavarovalne dobe, ki se priznajo po zakonodajah obeh držav pogodbenic, ne glede na to, ali so dopolnjene pred ali po 1. 4. 2001, torej pred ali po datumu pričetka veljavnosti Sporazuma in jo na dogovorjen način sporoči in potrdi pristojni nosilec zavarovanja posamezne države pogodbenice.

- Posebnosti Sporazuma

Dodatek za pomoč in postrežbo, nadomestila v zvezi z invalidnostjo ter druge dajatve, ki so odvisne od dohodkovnega cenusa, se ne izplačujejo v drugo državo pogodbenico.

4.4 SPORAZUM Z BOSNO IN HERCEGOVINO

Sporazum o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino (v nadaljevanju Sporazum) in Administrativni dogovor o izvajanju navedenega Sporazuma sta začela veljati 1. 7. 2008. Sporazum velja za vse osebe, ki so bile ali so zavarovane po slovenskih ali bosansko-hercegovskih predpisih o socialnem zavarovanju in je po vsebini podoben sporazumoma, sklenjenima z Republiko Hrvaško in Republiko Makedonijo, se pa v nekaterih delih razlikuje od njiju.

Zaradi primerov dvojnega zavarovanja za dopolnjeno zavarovalno dobo do 30. 6. 2008, torej do pričetka veljavnosti Sporazuma je potrebno opozoriti na določbo tretje alineje 14. člena Zakona PIZ, po kateri so se državljani RS dolžni vključiti v obvezno slovensko pokojninsko in invalidsko zavarovanje, če so zaposleni pri tujem delodajalcu v državi, v kateri so obvezno zavarovani, pa s to državo ni sklenjen sporazum o socialnem zavarovanju, ali v njej ne morejo uveljavljati pravic do pokojnin oziroma do invalidnin določenih z zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, oziroma jih ne morejo uživati izven navedene države; če so bili neposredno pred odhodom v tujino zavarovani v RS oziroma so imeli neposredno pred odhodom v tujino stalno prebivališče v RS. V teh primerih je potrebno pri odmeri slovenske pokojnine upoštevati slovensko zavarovalno dobo (bosansko-hercegovsko zavarovalno dobo, ki se prekriva s slovensko, pa črtati) ne glede na to, da je zavarovanec v tem obdobju dejansko delal v Bosni in Hercegovini.

Zavarovalna doba, ki jo je zavarovanec dopolnil v drugi državi pogodbenici, se šteje v dejanskem trajanju. Izjema je določena le za zavarovalno dobo, ki je bila v drugi državi dopolnjena do 8. 10. 1991 in se upošteva v trajanju, kot je bila priznana po takrat veljavnih predpisih (npr. udeležba v NOV v dvojnem trajanju, zavarovalna doba, ki se šteje s povečanjem).

- Posebnosti Sporazuma

V Bosni in Hercegovini sta dva nosilca pokojninskega in invalidskega zavarovanja, in sicer:

- ❖ v Federaciji Bosne in Hercegovine in
- ❖ v Republiki Srbski.

Zaradi navedene organiziranosti se pri izvajanju 37. člena Sporazuma o socialnem zavarovanju upoštevajo različni datumi preračuna, in sicer v Federaciji BiH od 31. 7. 1998 oziroma v Republiki Srbski od 30. 9. 2000 do 30. 6. 2008, torej do pričetka veljavnosti Sporazuma.

Če pogoji za priznanje pravice do bosansko-hercegovske pokojnine na dan uveljavitve Sporazuma niso izpolnjeni in bosansko-hercegovski nosilec zavarovanja izda negativno odločbo, ne pride do ponovne odmere slovenske pokojnine, ampak Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije izplačuje še naprej slovensko pokojnino po svoji prvotni odločbi, torej za slovensko in bosansko-hercegovsko zavarovalno dobo. Enak postopek je tudi v obratni smeri, in sicer v kolikor negativno odločbo izda slovenski zavod.

4.5 SPORAZUM Z REPUBLIKO SRBIJO

Sporazum med Republiko Slovenijo in Republiko Srbijo o socialnem zavarovanju (v nadaljevanju Sporazum) je začel veljati 1. 11. 2010. Hkrati s Sporazumom je pričel veljati tudi Administrativni dogovor o izvajanju navedenega Sporazuma.

Kot izhaja iz 2. člena Sporazuma, se Sporazum za področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja nanaša na slovenske pravne predpise o obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju in na srbske predpise o obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju. V primeru, če se ti pravni predpisi spremenijo ali zamenjajo, se ta Sporazum nanaša tudi na tako spremenjene in dopolnjene pravne predpise.

V skladu s tretjim odstavkom 2. člena Sporazuma pa se sporazum ne nanaša na pravne predpise o drugih sistemih socialnega zavarovanja in ne na novo uvedena področja socialnega zavarovanja, kakor tudi ne na sisteme, ki veljajo za žrtve vojne in njenih posledic.

Sporazum ne zajema le državljanov obeh držav pogodbenic, temveč velja za vse osebe, ki so bile zavarovane ali so zavarovane po slovenskih ali srbskih predpisih o socialnem zavarovanju, kakor tudi za osebe, ki uveljavljajo svoje pravice do dajatev po teh osebah (npr. družinski člani umrlih zavarovancev).

Zavarovalna doba, ki jo je zavarovanec dopolnil v drugi pogodbenici, se upošteva le v dejanskem trajanju. Izjema je določena za posebno dobo, priznana za obdobje pred 1. 1. 1965, ki se upošteva v priznanem trajanju, ter zavarovalno dobo, dopolnjeno do 7. 10. 1991 po pravnih predpisih obeh pogodbenic, ki so veljali v času, ko sta obe pogodbenici uporabljali pravne predpise SFRJ, ki se upošteva v trajanju, priznanem po teh predpisih. Navedeno omogoča, da se zavarovalna doba v povečanem trajanju, ki je v eni pogodbenici dopolnjena do 7. 10. 1991, upošteva v povečanem trajanju tudi pri odločanju o pravicah iz PIZ v drugi

pogodbenici ter da se posebna doba, priznana za obdobje pred 1. 1. 1965, šteje v priznanem oziroma dvojnem trajanju tudi v drugi pogodbenici.

- Posebnosti Sporazuma

Srbska posebna doba, dopolnjena iz naslova opravljanja vojaških obveznosti ali drugih obveznosti za vojaške namene ali cilje državne varnosti po 17. 8. 1990, se v skladu s srbskimi pravnimi predpisi šteje kot posebna doba v dvojnem trajanju in zajema čas, ki ga je zavarovanec oziroma oseba, ki opravlja vojaške obveznosti ali druge obveznosti za vojaške namene državne varnosti, prebil v oboroženih akcijah ali ujetništvu po 17. 8. 1990 kot pripadnik oboroženih sil Jugoslavije.

Ker gre za posebno dobo, se ta doba ne upošteva pri ugotavljanju pogojev za priznanje pravice do srbske pokojnine, upošteva pa se pri odmeri višine srbske pokojnine. In ker ne gre za zavarovalno dobo in z njo izenačeno dobo ali pa za dobo, ki se prizna kot taka, te dobe ne upoštevamo pri ugotavljanju pogojev za priznanje pravice in odmero slovenskega dela pokojnine.

4.6 SPORAZUM S ČRNO GORO

Sporazum o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Črno goro je začel veljati 1. januarja 2012 in zavezuje vse osebe, ki so ali so bile zavarovane po slovenski ali črnogorski zakonodaji ter za osebe, ki uveljavljajo svoje pravice do dajatev po teh osebah (družinski člani umrlih zavarovancev).

Zavarovalna doba, dopolnjena v drugi državi pogodbenici, se upošteva le v dejanskem trajanju, razen zavarovalna doba, ki je bila v drugi pogodbenici dopolnjena do 7. 10. 1991 in se upošteva v trajanju, kot je bila priznana po takrat veljavnih pravnih predpisih druge pogodbenice. Posebna doba se upošteva v priznanem trajanju samo, če je priznana za obdobje pred 1. 1. 1965.

- Posebnosti Sporazuma

Za razliko od pokojnin se nadomestilo, ki ga oseba prejema v zvezi z invalidnostjo, dodatek za pomoč in postrežbo, oskrbnina in invalidnina ne izplačujejo v Črno goro, v Slovenijo pa se ne izplačuje najnižja pokojnina in nadomestilo za pogrebne stroške.

5 UPRAVNI POSTOPEK

5.1 SPLOŠNO

V okviru javnega sektorja poznamo tri temeljne vrste postopkov:

1. zakonodajni (cilj je neko pravno pravilo, določitev pravice, obveznosti ...);
2. sodni postopek (rešitev spora, ugotovitev kazenske odgovornosti ...);
3. upravni postopek (odločanje o pravicah, obveznostih in pravnih koristih s področja upravnega prava).

»V upravnem postopku gre za reševanje nasprotja med posamičnim in javnim interesom, ki ga mora organ s svojo odločitvijo razrešiti. Čeprav gre v tem primeru za obliko oblastnega delovanja, to ne pomeni, da mora biti tako delovanje tudi avtoritarno. Upravni postopek mora biti v sodobni demokratični državi namreč oblikovan in izvajan tako, da se ne kršijo temeljne ustavne vrednote. Ena izmed teh je nedvomno človekovo dostojanstvo« (Rakar, 2006, str. 113–114).

Upravni postopek je proces, po katerem morajo postopati upravni in drugi državni organi, organi samoupravnih lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, kadar v upravnih zadevah odločajo o pravicah, obveznostih ali pravnih koristih posameznikov, pravnih oseb in drugih strank (1. čl. ZUP). Lahko rečemo, da je upravni postopek celota nekih pravnih načel in pravnih pravil. Vsebina teh pravil se nanaša na udeležence postopka, in sicer na njihova dejanja, njihove akte in medsebojna razmerja. Obvezna udeleženca postopka sta stranka in organ. Organ nastopa kot nadrejeni udeleženec v razmerju do stranke, to pa zato, ker mora v zadevi, o kateri odloča, zavarovati javni interes.

Postopek na prvi stopnji je sestavljen iz štirih faz, in sicer prva faza pomeni uvedba postopka, nato sledita ugotovitveni in dokazni postopek ter zadnja faza, ki pomeni izdajo sklepa ali odločbe. Prvostopenjskemu postopku lahko sledi drugostopenjski, če je vložena pritožba zoper odločbo oziroma sklep. Nadalje lahko sledi še postopek z izrednimi pravnimi sredstvi, kot je na primer obnova postopka. Pride pa lahko tudi do izvršbe, če se stranki na primer nekaj naloži, le-ta pa tega prostovoljno ne naredi.

Postopek se lahko začne po uradni dolžnosti ali pa uvede z vložitvijo zahtevka stranke. Če se postopek začne po uradni dolžnosti, se za trenutek začetka postopka šteje dejanje, ki je usmerjeno proti stranki, medtem ko se v postopku, uvedenem na zahtevo stranke, trenutek začetka postopka šteje takrat, ko je vloga popolna. Nato je treba v postopku popolno ugotoviti vsa dejstva, ki jih organ potrebuje za svojo odločitev. Ugotavljanje dejstev se lahko izvede po skrajšanem ugotovitvenem postopku ali pa po posebnem ugotovitvenem postopku. Odločitev o tem, kateri postopek bo organ uporabil, je odvisna od tega, ali mora organ za ugotavljanje določenega dejstva opraviti neka posebna dejanja. Tako lahko rečemo, da je

vrsta postopka odvisna od konkretne zadeve. Bistvo je, da pri obeh postopkih, tako skrajšanem kot pri posebnem ugotovitvenem postopku, ugotovimo vsa dejstva resnično in popolno. Dokazni postopek oziroma dokazovanje poteka vzporedno z ugotavljanjem dejstev. Dokazilo je neko sredstvo (listine, izvedenci, izjava stranke ...), ki nas pripelje do dokaza, medtem ko je dokaz nek rezultat v postopku dokazovanja, v katerem ugotavljamo, ali je neko dejstvo resnično ali neresnično. Po končani drugi in tretji fazi izda organ odločbo ali sklep. Odločba mora imeti šest sestavin, in sicer uvod, naziv, izrek, obrazložitev, pravni pouk ter podpis in žig. Vse naštetih sestavine so pomembne. Poudarila bi le, da mora biti izrek jasen in nedvoumen, saj tisto kar je v izreku napisano, vzpostavi oziroma ukine neko pravno razmerje in postane kasneje dokončno in pravnomočno. V izreku se odloči tudi o stroških postopka. Glavni namen obrazložitve je, da omogoči stranki učinkovito pravno varstvo, torej vse kar izhaja iz izreka, mora biti v obrazložitvi natančno pojasnjeno. Obrazložitev mora imeti dve sestavini, dejansko in pravno. Pri dejanski se navede vsa dejstva, ki so bila v postopku ugotovljena, pri pravni pa je treba navesti vse člen predpisov, na katere se v postopku sklicuje organ, tako, da se lahko stranka o tem tudi sama prepriča.

Rezultat upravnega postopka je torej oblikovanje pravnega razmerja, ki se oblikuje z izdajo upravne odločbe. Organ enostransko in oblastno odloča o posameznikovi pravici in obveznosti (vsebinski upravni stvari) ali pravni koristi s področja upravnega prava. Upravni postopek predstavlja torej nek mehanizem, preko katerega se neko abstraktno razmerje pretvori v neko konkretno razmerje.

- Vrste upravnih postopkov:
 - ❖ splošni upravni postopek,
 - ❖ posebni upravni postopek.

Splošni upravni postopek je urejen z Zakonom o splošnem upravnem postopku (ZUP - Uradni list RS, št. 80/1999, 70/2000, 52/2002, 73/2004, 22/2005-upb1, 119/2005, 24/2006-UPB2, 105/2006-ZUS-1, 126/2007, 65/2008, 47/2009 Odl. US: U-I-54/06-32 (48/2009 popr.), 8/2010 v nadaljevanju: ZUP) in ima zelo dolgo in dobro tradicijo. Splošni pomen pomeni, da vsebuje zakon vsa pravila, ki so potrebna za izvedbo vsakega postopka v okviru upravnega prava (npr. tudi v okviru kulture, sociale ...). Torej ZUP vsebuje vsa načela za izvedbo postopka ne glede na področje.

Posebni upravni postopki so nekaj sto. To pa zato, ker so nekatera področja upravnega postopka tako specifična, da pravila splošnega upravnega postopka ne zadostujejo oziroma niso najbolj primerna za uporabo pri vodenju teh postopkov. Vendar pa zaradi varstva pravic strank v postopku posebni zakoni ne morejo v celoti urejati postopka drugače, kot je določeno po ZUP. »S posebnim upravnim postopkom so načeloma lahko drugače kot v ZUP urejena katerakoli vprašanja postopka razen temeljnih načel ZUP, ki so obvezna skupna načela za vse posebne upravne postopke« (Jerovšek in Kovač, 2010, str. 17).

Torej se je po ZUP potrebno ravnati takrat, ko gre za upravno zadevo. Da pa lahko rečemo, da gre za upravno zadevo, morajo biti izpolnjeni vsi trije spodaj naštetih pogoji hkrati kumulativno, in sicer:

- ❖ da gre za odločanje oblastnega organa (organ o nečem odloča);
- ❖ da je vsebina odločitve: pravica, obveznost ali pravna korist s področja upravnega prava;
- ❖ da obstaja vsaj potencialni konflikt med javnim in zasebnim interesom.

Upravni postopek se ne vodi, če gre za materialna dejanja oziroma materialne akte (npr. posredovanje informacij, izdaja potrdil ...). Ne vodi se tudi, ko gre za akte poslovanja (npr. nabava pisarniškega materiala, ker gre za sporazumno odločitev vsebine, pravic in obveznosti) in ne vodi se tudi takrat, ko se oblikuje splošne upravne akte (npr. ko se oblikuje nek tekst pri uredbi, torej ko gre za funkcijo sodelovanja pri oblikovanju politik).

5.2 POSTOPEK ZA UVELJAVLJANJE PRAVIC IZ POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

5.2.1 SPLOŠNO

Postopek za uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja je eden od posebnih upravnih postopkov. Tako se ZUP uporablja subsidiarno glede na ZPIZ-1, kar pomeni, da se za vodenje postopkov primarno uporabljajo pravila specifičnega zakona, subsidiarno pa ZUP. Enostavno povedano bi to pomenilo, da v kolikor v specialnem zakonu ne najdemo ustreznih določb za vodenje postopkov, v našem primeru je to ZPIZ-1, se ravnamo po določbah ZUP-a.

ZPIZ-1 vsebuje posebno poglavje o postopku, in sicer govorimo tukaj o devetem delu zakona, ki zajema 249.–264. člen. Navedeni členi vsebujejo določbe o subsidiarni uporabi splošnih določb o upravnem postopku, uveljavljanju pravic, varstvu pravic, sodnem varstvu, pristojnosti za odločanje o pravicah iz zavarovanja, reviziji pozitivnih odločb, učinku revizije, reviziji v postopkih iz invalidskega zavarovanja, sodnem varstvu v postopku revizije, ugotavljanju lastnosti zavarovanca, pričetku postopka za uveljavljanje pravic, trajanju postopka, akontaciji, izvedenskih organih, izvršljivosti odločb, učinku obnove postopka in stroških postopka.

Za reševanje zahtevkov za uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Republiki Sloveniji oziroma za odločanje o pravici je pristojna tista območna enota, kjer je imel zavarovanec zadnjo zaposlitev, oziroma tista enota zavoda, na območju katere je oseba, ki uveljavlja pravico, bila nazadnje zavarovana. Vendar je Zavod zaradi lažjega prerazporejanja dela po območnih enotah, ki so spričo strukture prebivalstva različno obremenjene in pa tudi zaradi racionalizacije poslovanja ter odprave administrativnih ovir, že predlagal odpravo krajevne pristojnosti, ki bo v primeru ugodne rešitve vplivala na lažje in bolj učinkovito delo Zavoda v prihodnje.

V 259. členu določa zakon, da se postopek za uveljavljanje in varstvo pravic iz obveznega zavarovanja začne na zahtevo zavarovanca, ki jo ta lahko poda v obliki pisne vloge ali pa ustno na zapisnik pri katerikoli enoti zavoda, ki jo, v kolikor ni pristojna za odločanje, nemudoma odstopi pristojni območni enoti v nadaljnji postopek. Postopek za uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja pa se praviloma začne na predlog zavarovančevega osebnega ali imenovanega zdravnika. Postopek iz pokojninskega zavarovanja je uveden, ko zavod prejme zahtevek za uveljavljanje in varstvo pravice, postopek iz invalidskega zavarovanja pa je uveden šele po prejemu popolne medicinske in delovne dokumentacije zavarovanca.

V postopkih po ZPIZ-1 se izdajajo načeloma pisne odločbe in pisni sklepi in v obeh primerih ima stranka možnost petnajstdnevnega pritožbenega roka, torej se lahko pritoži v petnajstih dneh od prejema odločbe. Drugače ZUP dopušča možnost tudi ustne odločbe, sicer samo izjemoma in pa tudi izreka ustnega sklepa.

Pri odločanju o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, in sicer predvsem pri odmeri pokojnine, ki je opravljena na podlagi prejetih preteklih plač iz preteklih let, so značilne za v prvi polovici leta priznane pravice začasne odločbe. Značaj začasnosti imajo, dokler na ravni države niso znani tako imenovani "valorizacijski količniki" za preračun plač iz preteklih let na raven predhodnega leta, tako da postanejo plače vrednostno primerljive. Značaj začasnosti pomeni neko akontativno odmero pokojnine, dokler ni mogoče upoštevati valorizacijskih količnikov. Kadar pa se v postopku ugotovi, da ima zavarovanec pravico do pokojnine, višine pa ni mogoče določiti zaradi rešitve morebitnega predhodnega vprašanja, se začasno izplačuje akontacija, ki se določi na podlagi zbranih podatkov, izplačuje pa se na podlagi naloga. Usklajuje se pod enakimi pogoji kot pokojnine.

Zoper odločbo so dovoljena vsa pravna sredstva po ZUP, torej tako pritožba kot izredna pravna sredstva, kot je na primer tudi obnova postopka. Odločba, izdana v obnovi postopka, učinkuje od prvega dne naslednjega meseca po dani zahtevi oziroma od prvega dne naslednjega meseca po izdaji odločbe, če je bil postopek uveden po uradni dolžnosti.

Pritožbo zoper izdano odločbo oziroma sklep v postopkih ZPIZ-1 rešuje drugostopenjski organ, službe na sedežu zavoda. Pritožba ne zadrži izvršitve odločbe, s katero je odločeno o pravicah iz obveznega zavarovanja, razen če ni z zakonom določeno drugače. Prvostopenjski organ mora v upravnem postopku izdati odločba v roku 60 dni od prejema popolne vloge, razen v primerih, ko gre za invalidske in pa mednarodne zadeve, ko je pristojni organ zavoda dolžan izdati odločbo najpozneje v šestih mesecih od dneva uvedbe postopka. V postopku uveljavljanja pravic na podlagi invalidnosti ima pravico do pritožbe tudi delodajalec. Odločba, s katero so priznane pravice na podlagi invalidnosti II. in III. kategorije, se izvrši, ko postane dokončna v upravnem postopku. Odločba o I. kategoriji postane izvršljiva z dnem, ko postane pravnomočna.

Na ZPIZ se opravlja tudi revizija pozitivnih odločb, ki predstavlja notranjo kontrolo pravilnosti izračuna pokojnine. Opravi se po uradni dolžnosti, opravi pa jo organ druge stopnje oziroma pritožbeni organ. Torej če je zoper izdano prvostopenjsko odločbo vložena tudi pritožba, se o reviziji in pritožbi odloči hkrati z isto odločbo, saj o tem odloča isti organ. V reviziji se lahko odločba prve stopnje potrdi, spremeni, odpravi ali razveljavi. Če revizija odločbe, ki je postala dokončna, ker zoper njo ni bila vložena pritožba, ni opravljena v treh mesecih od dneva, ko poteče rok za pritožbo, se šteje, da je revizija opravljena in da je odločba potrjena. Odločba, izdana v revizijskem postopku, učinkuje s prvim dnevom naslednjega meseca po izdaji revizijske odločbe. Revizija ne odloži izvršitve odločbe. V primeru uveljavljanja pravic iz invalidskega zavarovanja se v revizijo invalidski komisiji druge stopnje pošlje pozitivno mnenje invalidske komisije prve stopnje, ki lahko mnenje invalidske komisije prve stopnje bodisi potrdi bodisi vrne v ponovno obravnavo ali pa ga spremeni.

Zoper odločbo, izdano na drugi stopnji oziroma v reviziji, je zagotovljeno sodno varstvo, ki ga zavarovanec lahko uveljavi v roku 30 dni od vročitve odločbe pred pristojnim sodiščem, ki ga določa zakon. Sodno varstvo lahko uveljavi tudi delodajalec, v kolikor je z dokončno odločbo zavoda odločeno o pravici zavarovanca na podlagi invalidnosti.

Za zahtevke, odločbe, pritožbe in ostale vloge v navedenih postopkih se ne plačuje takse, stroške postopka pri uveljavljanju in varstvu pravic iz obveznega zavarovanja, kot so potni stroški in nadomestilo izgubljenega zaslužka izvedencev, ki jih imenuje pristojni organ zavoda, pa krije zavod (ZPIZ-1, čl. 249–čl. 264).

»Nekatera procesna vprašanja so urejena tudi v drugih določbah ZPIZ-1 ali celo drugih povezanih zakonih (npr. v zakonu, ki ureja vodenje in uporabo podatkov iz matične evidence zavarovancev in uživalcev pravic, ZZVZZ, zakonu, ki ureja varstvo pri delu) in splošnih aktih za izvrševanje javnih pooblastil samega Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje« (Jerovšek, Kovač, 2008, str. 206).

»Med pravnimi podlagami na področju pokojninskega in invalidskega zavarovanja je treba izpostaviti tudi veljavo mednarodnih konvencij, kot so Splošna deklaracija o človekovih pravicah, konvencije Mednarodne organizacije za delo (št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti, št. 121 o dajatvah za nesreče pri delu in poklicne bolezni, št. 159 o poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov ...), uredbi EU 1408/71 in 574/72, ki zagotavljata kontinuiteto socialne varnosti ne glede na delo in prebivanje v različnih državah itd. Vendar ti akti urejajo materialnopravna, in le redko ali posredno procesna vprašanja« (Jerovšek, Kovač, 2008, str. 207).

Nekdanja SFRJ je po drugi svetovni vojni sklenila 17 dvostranskih sporazumov o socialni varnosti, in sicer z: Avstrijo, Belgijo, Bolgarijo, ČSSR, Dansko, Francijo, Holandijo, Luksemburgom, Madžarsko, Nemško demokratično republiko, Norveško, Poljsko, Italijo, Švico, Švedsko, Veliko Britanijo in Zvezno republiko Nemčijo.

Bilateralne sporazume, ki jih je sklenila nekdanja SFRJ, je RS ohranila v veljavi na podlagi Ustavnega zakona ter tako vzpostavila stanje nasledstva mednarodnih pogodb s področja socialne varnosti.

Po osamosvojitvi je RS sklenila naslednje sporazume o socialni varnosti z:

- ❖ Avstrijo, velja od 1. 10. 1993 in od 1. 5. 1998 dalje (prvi sporazum in drugi sporazum);
- ❖ Švico (velja od 1. 8. 1997, od 1. 4. 2006 dalje velja Uredba EGS 1408/71);
- ❖ Hrvaško (velja od 1. 2. 1998 dalje);
- ❖ Nemčijo (velja od 1. 9. 1999 dalje);
- ❖ Kanado (velja od 1. 1. 2001 dalje);
- ❖ Makedonijo (velja od 1. 4. 2001 dalje);
- ❖ Quebecom (velja od 1. 5. 2001 dalje);
- ❖ Italijo (velja od 1. 8. 2002 dalje);
- ❖ Nizozemsko (velja od 1. 5. 2003 dalje);
- ❖ Luksemburgom (velja od 1. 3. 2003 dalje);
- ❖ Avstralijo (velja od 1. 1. 2004 dalje);
- ❖ Bosno in Hercegovino (velja od 1. 7. 2008 dalje);
- ❖ Srbijo (velja od 1. 11. 2010 dalje) in
- ❖ Črno goro (velja od 1. 1. 2012 dalje).

Od 1. 5. 2004 pa veljata za Republiko Slovenijo in države ES oziroma evropskega gospodarskega prostora Uredba 1408/71 o uporabi sistemov socialne varnosti za zaposlene osebe, samozaposlene osebe in njihove družinske člane, ki se gibljejo v okviru skupnosti, in Uredba 574/72, ki določa pravila za izvajanje Uredbe 1408/71. Uredbi sta nadomestili sporazume sklenjene z državami članicami ES oziroma evropskega gospodarskega prostora, razen v primerih, ko so izven stvarne in osebne pristojnosti Uredbe oziroma določb, ki so vključene v Prilogo III Uredbe 1408/71. Države navedejo določbe bilateralnih sporazumov, ki ostanejo v veljavi tudi po začetku veljavnosti Uredbe. Za RS so v veljavi ostale tiste določbe bilateralnih sporazumov z Avstrijo, Bolgarijo, Italijo (cona B), Madžarsko in Nemčijo, ki urejajo porazdelitev bremen za določene zavarovalne dobe med državama pogodbenicama, za kateri veljajo določbe sporazuma.

Dvostranski sporazumi o socialnem zavarovanju, sklenjeni z državami, ki niso članice EU se uporabljajo še nadalje, in sicer s:

- ❖ Hrvaško;
- ❖ Makdonijo;
- ❖ Bosno in Hercegovino;
- ❖ Srbijo;
- ❖ Črno goro;
- ❖ Kanado,
- ❖ Quebecom,

- ❖ Avstralijo.

Pravna podlaga za odločanje o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja in s tem tudi za izvajanje osnovne dejavnosti Zavoda, to je odločanje o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, je ZPIZ-1 in mednarodni sporazumi. V odvisnosti od narave problema oziroma konkretne zahteve zavarovanca pa je potrebno glede na vsebino zadeve povezovati in uporabljati tudi zakonodajo drugih področij in mednarodne sporazume (o tem podrobneje v naslednjem podpoglavju). Pri delu Zavoda je to področje kar obširno, v konkretnih primerih je potrebno za odločitev poleg ZPIZ-1 poiskati materialne podlage tudi v določbah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, (Ur. l. RS, št. 15/76 – s spremembami.), Zakonu o matičnem registru (ZMatR-UPB1, Ur. l. RS, št. 59/06) Zakonu o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre, Ur. l. 61/10).

5.2.2 POSTOPEK UVELJAVLJANJA PRAVIC V ZVEZI S SPORAZUMI O SOCIALNEM ZAVAROVANJU

- Jezik postopka

Zagotovo je ena izmed posebnosti v postopkih v zvezi z izvajanjem sporazumov o socialnem zavarovanju uporaba jezika. Vsaka država namreč uporablja obrazce v svojem jeziku in komunikacija med zavodi prav tako poteka v jeziku vsake države. Zato se za lažje komuniciranje v upravnem postopku uporabljajo predpisani meddržavni obrazci. Kar pomeni, da imajo obrazci enako vsebino, le da so navedena vprašanja prevedena v različne jezike. Ko pa ne gre za tipske obrazce ali pa gre za proste dopise, ni mogoče pričakovati, da bo vsak zaposlen poznal večino tujih jezikov, tako na primer na območju Ljubljane obdelujejo tudi zahtevke, ki prispejo v reševanje iz Finske, Danske itd. Takrat strokovni delavec pošlje tak zahtevek ustrezni strokovni službi v prevod, medtem ko se za strokovnega delavca na območju Kopra pričakuje, da bo na primer italijanski jezik obvladal, saj gre za dvojezično območje in bo zahtevek rešil brez pošiljanja dokumentov v prevod. Vsekakor pa je poznavanje osnovnih tujih jezikov potrebno pri reševanju zahtevkov po mednarodnih sporazumih.

- Krajevna pristojnost

Zahtevke za pridobitev pravic pri tujem nosilcu zavarovanja je potrebno posredovati na pristojno območno enoto, kjer je imel zavarovanec zadnjo zaposlitev, razen določenih izjem.

Izpostaviti bi bilo potrebno na primer specifiko pri korespondenci med RS in BIH, in sicer:

- ❖ če je zadnje zavarovanje v Bosni in Hercegovini na območju, ki ga pokriva Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srbske, pošlje območna enota Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije zahtevek Fondu za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srbske v Bjeljino, ki bo zahtevek posredoval pristojni enoti oziroma službi Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srbske,

ZPIZ pa obvestil, kam je bil zahtevek odstopljen v reševanje. Nadaljnja korespondenca poteka neposredno med OE oziroma službami obeh strani;

- ❖ če je zadnje zavarovanje v BIH na območju, ki ga pokriva Federalni zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje Federacije Bosne i Hercegovine, pošlje območna enota Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije zahtevek neposredno pristojni županijski/kantonalni enoti oziroma službi Federalnega zavoda za mirovinsko i invalidsko osiguranje Federacije Bosne i Hercegovine, glede na zadnje zavarovanje v Bosni in Hercegovini. Prav tako vsa nadaljnja korespondenca poteka med območnimi enotami oziroma službami obeh strani.

Tako ima tudi posebno krajevno ureditev Črna gora, ki ima sicer samo en organ za zvezo s sedežem v Podgorici.

- Obrazci v postopku

Predlagatelj vloži zahtevek za priznanje pravice v državi pogodbenici, v kateri je zaposlen ali zavarovan. Če ni več zaposlen ali zavarovan, vloži zahtevek v državi pogodbenici, v kateri prebiva v času vložitve zahtevka. Obrazci so tiskani ter napisani in izpolnjeni v uradnem jeziku države pogodbenice.

V postopkih se uporabljajo pretežno naslednji obrazci:

- ❖ SI/HR, BIH, RM, SRB, MNE 21 – sporočilo;
- ❖ SI/HR, BIH, RM, SRB, MNE 22 – zahtevek za starostno pokojnino;
- ❖ SI/HR, BIH, RM, SRB, MNE 23 – zahtevek za družinsko ali vdovsko pokojnino;
- ❖ SI/HR, BIH, RM, SRB, MNE 24 – zaposlitve v tujini;
- ❖ SI/HR, BIH, RM, SRB, MNE 25 – potrdila o poteku slovenske zavarovalne dobe;
- ❖ SI/HR, BI, RM, SRB, MNE 26 – potrdilo o zaključku postopka.

Oznake obrazca nam povedo, katera država je obrazce izpolnila. Na primer obrazec SI/HR 22 pomeni, da je zahtevek za starostno pokojnino bil vložen v Republiki Sloveniji, medtem ko oznaka enakega obrazca HR/SI 22 pomeni, da je bil zahtevek za priznanje pravice do starostne pokojnine vložen v Republiki Hrvaški.

Za posredovanje zahtevka za pokojnino v državo pogodbenico je potrebno priložiti še naslednje dokumente:

- ❖ rojstni list,
- ❖ poročni list,
- ❖ potrdilo o državljanstvu,
- ❖ slovenska delavska knjižica ali druga dokazila o dopolnjeni pokojninski dobi v Sloveniji,
- ❖ dokazila o zavarovanju v tujini.

Pri zahtevku za invalidsko pokojnino je poleg navedenih dokumentov potrebno predložiti tudi ustrezno medicinsko dokumentacijo. Pri zahtevku za družinsko pokojnino je poleg že navedenih dokumentov potrebno predložiti še:

- ❖ mrliški list,
 - ❖ izjavo vdove/vdovca, da ni v zavarovanju,
 - ❖ rojstne liste otrok (če se uveljavlja družinska pokojnina za otroke),
 - ❖ potrdila o šolanju za otroke, ki so že dopolnili 15 let starosti.
- Postopek na zahtevo stranke

V skladu s sporazumom velja, če predlagatelj v času vložitve zahtevka ni več zaposlen ali pokojninsko in invalidsko zavarovan na drugi podlagi, vloži zahtevek pri pristojnem nosilcu pokojninskega in invalidskega zavarovanja v državi pogodbenici, v kateri prebiva. Osebe, ki prebivajo v Sloveniji, lahko vložijo zahtevek na vseh območnih enotah Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ali na sedežu Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v Ljubljani.

V zahtevku je treba opozoriti na zavarovalno dobo, dopolnjeno v drugih republikah Jugoslavije, ter priložiti dokaze o zavarovanju v navedenih državah. Če predlagatelj dokazov nima, je potrebno navesti popolne podatke o zaposlitvi s časovnimi obdobji, imenom delodajalca in krajem zaposlitve. V kolikor ima predlagatelj dopolnjeno zavarovalno dobo v Sloveniji in v drugih državah pogodbenicah, vloži za uveljavitev pravice en sam zahtevek, ker ta velja tako za pridobitev pravic iz slovenskega zavarovanja, kakor tudi za pridobitev pravic iz zavarovanja držav pogodbenic. Zahtevek za pokojnino se posreduje tujemu nosilcu zavarovanja na prepisanih meddržavnih dvojezičnih obrazcih po uradni dolžnosti.

V primeru, da prejme zavod zahtevek za priznanje pravic po slovenskih predpisih stranke, ki ima stalno bivanje na območju druge države pogodbenice, obravnava tako vlogo kot neformalni zahtevek in pozove oziroma obvesti tuj zavod, naj zavarovancu posreduje v izpolnitev predpisane meddržavne obrazce. Po prejemu ustreznih obrazcev tujega nosilca zavarovanja se lahko postopek nadaljuje, kot datum vložitve zahtevka pa se upošteva datum prejema neformalnega zahtevka.

- Postopek po uradni dolžnosti

Upravni postopek se začne po uradni dolžnosti, če tako določa zakon ali drug predpis ali če to terja varstvo javne koristi. Začne se z dnem, ko opravi organ v ta namen neko dejanje.

Postopek za ponovno odmero pokojnine uvede po uradni dolžnosti pristojni nosilec v tisti državi pogodbenici, ki je zavarovancu priznala pravico do pokojnine v obdobju od vključno 8. 10. 1991 do pričetka veljavnosti posameznega sporazuma, z upoštevanjem zavarovalne dobe dopolnjene po pravnih predpisih druge pogodbenice, torej uživalcu pokojnine v zvezi z uvedbo navedenega postopka ni potrebno storiti ničesar.

- Posebnosti v postopkih v zvezi s sporazumi o socialnem zavarovanju

Ena od posebnosti pri mednarodnih zadevah je, da je sam postopek za izdajo odločbe daljši kot pri odločbah iz samostojnega slovenskega pokojninskega področja. Odločbo je organ dolžan izdati v šestih mesecih od dneva uvedbe postopka. Taka specifičnost na tem področju je dovoljena predvsem zaradi predvidenega daljšega časa pridobivanja ustreznih podatkov in potrebnih dokazil oziroma za reševanje morebitnih predhodnih vprašanj, potrebnih za odločanje o pravici, obveznosti ali pravni koristi v posamezni zadevi, pri čemer smo vezani na dolg odzivni rok druge države.

Naslednja posebnost v omenjenih postopkih je tudi izdaja začasne odločbe. V primeru, ko ima zavarovanec dobo v drugi državi pogodbenici krajšo od dvanajst mesecev, se zavarovancu izda začasna odločba za sorazmerni del (na primer) starostne pokojnine in se mu komaj po prejemu negativne odločbe tujega zavoda izda odločba brez sorazmernega dela tuje dobe, torej se tuja doba prevzame v slovensko breme. Zaradi izdaje začasne odločbe so stranke še do pred kratkim imele težave pri uveljavljanju zdravstvenega zavarovanja, saj so si morale do prejema (dokončne) odločbe urediti zdravstveno zavarovanje kot fizične osebe, čeprav so bile že upokojene in dejansko upravičene do zdravstvenega zavarovanja iz drugega naslova. Sicer so po predložitvi (dokončne) odločbe vplačana sredstva dobile povrnjena, vendar je zaradi dolgotrajnosti mednarodnih zadev sam postopek do prejema tuje negativne odločbe, ki je bila podlaga za izdajo (dokončne) odločbe, lahko trajal tudi celo leto. Zadeva je sicer sedaj veliko bolj urejena, saj se zavarovanca takoj ob vložitvi zahtevka (na primer) za starostno pokojnino prijavi v obvezno zdravstveno zavarovanje ob predpostavki, da so izpolnjeni vsi pogoji.

- Vlaganje pritožb

Zavarovanec lahko vloži pritožbo zoper vročeno odločbo oziroma jo poda na zapisnik v predpisanem roku pri pristojnem upravnem organu v katerikoli državi pogodbenici v svojem maternem jeziku. Zanimivo je tudi, da ima zavarovanec pravico do pritožbe, če organ ne odloči v predpisanem roku, torej ko gre, kot temu rečemo, za molk organa. V primeru, če organ pravočasno ne izda odločbe, določa zakon, da je nastala fikcija, da je organ odločil negativno in s tem pridobi stranka pravico do pritožbe (13. čl. ZUP). Organ, ki pritožbo sprejme, le-to nemudoma posreduje v nadaljnji postopek pristojnemu tujemu nosilcu zavarovanja.

- Prehodne in končne določbe

V prehodnih in končnih določbah vsebuje sporazum običajne določbe, ki določajo obveznost medsebojnega obveščanja, takse, jezika, brezplačne pravne pomoči, vlaganja dokumentov itd.

V zvezi s temi določbami so pomembne zlasti:

- ❖ zahtevki, obvestila ali pritožba v zvezi z dajatvijo, ki se prizna na podlagi sporazuma se lahko vložijo tudi na ozemlju druge pogodbenice. Datum vložitve zahtevka se šteje kot datum vložitve tega dokumenta pri pristojnem nosilcu druge pogodbenice;
- ❖ na podlagi tega sporazuma se lahko vložijo v eni pogodbenici tudi zahtevki za dajatev na podlagi sporazuma med drugo pogodbenico in tretjo državo;
- ❖ oprostitev plačila taks ali pristojbin za potrdila in dokumente, ki jih je treba priložiti pristojnim organom in nosilcem na ozemlju ene pogodbenice;
- ❖ pristojni organi in nosilci sporočajo drug drugemu vse informacije, potrebne za izvajanje sporazuma;
- ❖ obvestila, ki se nanašajo na izvajanje sporazuma, si pošiljata organa za zvezo;
- ❖ vsi osebni podatki so zaupni in se uporabljajo le za namene izvajanja;
- ❖ sporazumevanje poteka v uradnem jeziku pogodbenic;
- ❖ dajatve se lahko priznajo najprej z začetkom veljavnosti sporazuma.

6 PROBLEMATIKA, KI IZHAJA IZ PRAKSE

Glede na dosedanjo prakso menim, da obstaja v praksi določena problematika, ki v predpisih ni dovolj dobro dorečena in postavlja ljudi v neenake oziroma slabše položaje, do česar pa po mojem mnenju ne bi smelo prihajati. Tako je na primer zelo pomemben tudi status posameznika, na podlagi katerega je lahko posameznik znotraj istega poklica različno obravnavan. Pri samem priznanju pravice do starostne, invalidske ali vdovske oziroma družinske pokojnine status posameznika glede državljanstva in stalnega bivanja ni pomemben, status državljanstva pa je pomemben pri vštetju pokojninske dobe, ki je bistvena pri priznanju pravic. Tukaj zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju razlikuje oziroma izključuje vštevanje obdobj prebitih pred 1. 4. 1992 v republikah nekdanje Jugoslavije, razen za državljane Republike Slovenije, katerim se v pokojninsko dobo vštevajo tudi ta obdobja kot dobo prebito v Republiki Sloveniji, državljanom nekdanje Republike Jugoslavije pa se navedena obdobja ne vštevajo. Navedeno izhaja iz 187. člena zakona, ki v svojem zadnjem odstavku določa, da se osebi, ki nima državljanstva Republike Slovenije, v pokojninsko dobo upošteva le doba, dopolnjena v zavarovanju pri Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Republike Slovenije, razen če ni s tem zakonom ali sporazumom drugače določeno. Zato je marsikateremu zavarovancu, ki ni pridobil slovenskega državljanstva, bila pravica do starostne pokojnine zavrnjena vse do sklenitve bilateralnih sporazumov z državami nekdanje skupne države, s katerimi je bilo uvedeno seštevanje dob in sorazmerna odmera pokojnine glede na dobo, ki jo je posameznik prebil v Republiki Sloveniji.

6.1 PROBLEMATIKA KOSOVA

Kosovo je 17. februarja 2008 razglasilo neodvisnost od Srbije, ki je s tem postala republika, razdeljena na 38 občin. Težave Republike Kosovo pri osamosvojitvi zaradi nasprotovanja Srbije se odražajo tudi pri uveljavljanju pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Srbske institucije za pokojninsko in invalidsko zavarovanje kot zbiratelji in hranitelji podatkov o pokojninskem in invalidskem zavarovanju tudi prebivalcev oziroma državljanov Kosova teh podatkov v svojih zbirkah ne urejajo, kar pomeni, da se pokojninska doba državljana Republike Kosovo, prebita v času, ko je kot pristojna država navedene podatke zbirala in urejala Republika Srbija, ne more ugotoviti ne dokazati. Razlog za to srbski nosilci zavarovanja navajajo v tem, da ni evidenc o pokojninskem in invalidskem zavarovanju za navedeno pokojninsko zavarovancev, ki so jo prebili na področju Kosova. Navedeno dejstvo povzroča nemalo težav pri uveljavljanju pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja zavarovancev, ki imajo dobo prebito na področju Kosova. Ker je Slovenija s Srbijo sklenila Sporazum o socialnem zavarovanju in se je ta zavezala tudi za posredovanje navedenih podatkov za področje Kosova, pomeni to težavo pri uveljavljanju pravic zavarovancev na podlagi navedenega Sporazuma. Navedene dobe srbski nosilec zavarovanja ne potrjuje. Slovenija je težavo v tem spornem vmesnem obdobju, dokler se zadeve dokončno politično ne uredijo in vzpostavijo evidence, uredila tako, da se slovenskim državljanom za ugotovitev

pogojev in odmero slovenske pokojnine poleg pokojninske dobe, dopolnjene pri zavodu, upošteva tudi pokojninska doba dopolnjena do 31. 3. 1992 na Kosovem in se s tem zavarovancem, ki so slovenski državljani, zagotovi ustrezen nivo pravic. Težava nastane, v kolikor zavarovanec ni slovenski državljan, saj praktično dobe prebite ne področju Kosova ni možno upoštevati. Zato je kljub sklenitvi določenih sporazumov in obojestranski zavezi velikokrat izvajanje sporazumov v praksi nekoliko drugačno in ne zagotavlja enakega nivoja pravic kot pred sklenitvijo sporazuma.

6.2 PROBLEMATIKA ZDRAVSTVENEGA ZAVAROVANJA

Upokojenec je praviloma zdravstveno zavarovan v državi stalnega prebivališča. Taka določba pa ne velja, če upokojenec v državi stalnega prebivališča nima pokojnine. V tem primeru zdravstveno oskrbo pokriva država, v kateri je upokojenec upravičen do pokojnine. To pa pomeni, da se v zdravstveno zavarovanje v Republiki Sloveniji prijavi uživalca slovenske pokojnine, tako samostojne kot sorazmernega dela, ki ima stalno prebivališče v Sloveniji, in prav tako tudi uživalca slovenske pokojnine, ki ima stalno bivanje v drugi državi pogodbenici na območju nekdanje SFRJ, če v tej državi nima pravice do pokojnine in ni vključen v obvezno zavarovanje na kakšni drugi pravni podlagi.

Včasih se v praksi pojavijo težave pri prijavi v zdravstveno zavarovanje za državljane tako imenovanih tretjih držav. V teh primerih naj bi upravičenca v zdravstveno zavarovanje prijavila država, v kateri ima zavarovanec pretežni del zavarovalne dobe, kar pa se včasih ne zgodi takoj, oziroma so postopki zelo dolgi. Za ponazoritev problematike bi izpostavila problem državljana Bosne in Hercegovine s stalnim bivanjem v BIH. Zavarovanec je imel manj kot dvanajst mesecev bosansko-hercegovske zavarovalne dobe, kar pomeni, da v BIH ni nikoli pridobil pravico do pokojnine, ampak je po konvenciji z BIH navedeno dobo prevzela Republika Slovenija, kjer je imel zavarovanec nekaj let pokojninske dobe, v svoje breme. Zavarovanec je bil namreč nazadnje zavarovan v Republiki Sloveniji kot tujec. Pridobil pa je tudi pravico do pokojnine v Republiki Hrvaški, kjer je dopolnil pretežni del zavarovalne dobe, kar načeloma pomeni, da je bil upravičen do hrvaškega zdravstvenega zavarovanja, zato bi ga moral hrvaški zavod prijaviti v zdravstveno zavarovanje, kar pa tuji nosilec zavarovanja ni storil, slovenski nosilec zavarovanja pa do prejema odgovora tujega nosilca zavarovanja o vključitvi upokojenca v hrvaško zdravstveno zavarovanje, odločbo o priznanju pravice do pokojnine ni mogel realizirati. To pomeni, da je bil zavarovanec ves čas trajanja postopka, ki je potekal več kot leto dni, dejansko brez zdravstvenega zavarovanja, kar pomeni, da je v primeru potrebe po zdravniški pomoči oziroma potrebe po zdravlilih moral vse storitve plačati, kar po mojem mnenju lahko v današnji globalni krizni situaciji pripelje posameznika na rob socialne ogroženosti.

- Pravila o zavarovanju

V sporazumu je določeno, da se zavezanost zavarovanja ravna po zakonodaji o socialnem zavarovanju tiste pogodbenice, na območju katere oseba dela in živi.

Določene pa so izjeme in sicer:

- ❖ samozaposlene osebe, ki stalno prebivajo na ozemlju ene pogodbenice delajo pa na ozemlju druge pogodbenice;
- ❖ detaširani delavec – zavarovan po predpisih pogodbenice, ki ga napoti na delo v drugo pogodbenico;
- ❖ osebe, ki delajo na ozemlju obeh pogodbenic kot člani osebja mednarodnega prevoznika, ki ima sedež na ozemlju ene od obeh pogodbenic, so zavarovane po zakonodaji pogodbenice, na ozemlju katere je sedež podjetja;
- ❖ osebe, zaposlene v državni službi ene pogodbenice, ki delo opravljajo za prvo pogodbenico na ozemlju druge pogodbenice, so zavarovane po predpisih prve pogodbenice;
- ❖ osebe, ki so zaposlene pri podružnici ali stalnem predstavništvu v drugi pogodbenici, so zavarovane po zakonodaji pogodbenice, na ozemlju katere je podružnica.

V teh primerih izda organ za zvezo potrdilo, ki velja za določen čas. S tem potrdilom se potrjuje, da za zaposleno osebo in njenega delodajalca velja ta zakonodaja.

6.3 PRIDOBITEV PRAVICE DO INVALIDSKE POKOJNINE LE V ENI DRŽAVI POGODBENICI

Precejšnji problem so v času pričetka veljavnosti sporazumom v praksi predstavljali tudi primeri, ko so zavarovanci zaposleni v Republiki Sloveniji na podlagi ocene delazmožnosti, ki jo poda invalidska komisija, pridobili pravico do tretje kategorije invalidnosti, kar lahko pomeni drugo delo z omejitvami za polni delovni čas, v drugi državi pogodbenici na območju nekdanje SFRJ pa so na podlagi ocene delazmožnosti tamkajšnje invalidske komisije pridobili prvo kategorijo invalidnosti, kar pomeni upokojitev. Glede na povedano se nam najprej porodi vprašanje, kako je možno, da lahko posamezna država pogodbenica na osnovi enake medicinske dokumentacije odloči tako različno, saj je po mnenju ene države ta isti zavarovanec zmožen za drugo delo za polni delovni čas, na podlagi iste medicinske dokumentacije pa po mnenju druge države pogodbenice zavarovanec ni več zmožen za drugo pridobitno delo. Naslednji problem, ki nastane v teh primerih, je ta, da v kolikor bi zavarovanec, ki ga je v prvo kategorijo invalidnosti razvrstil na primer nosilec zavarovanja na območju države nekdanje Jugoslavije in ima tudi pretežni del pokojninske dobe v tej državi, hotel koristiti pravico do invalidske pokojnine, bi v Republiki Sloveniji moral prenehati delovno razmerje in bi mu prenehala tudi pravica do nadomestila za invalidnost, ki bi jo pridobil, v kolikor bi bil premeščen na drugo ustrezno delovno mesto. Če predpostavimo, da je odločitev tujega nosilca zavarovanja, ki je zavarovanca razvrstil v prvo kategorijo invalidnosti, pravilna, sledi vprašanje, ali si sploh lahko tak zavarovanec »privošči« koriščenje tuje invalidske pokojnine, glede na to da živi v Republiki Sloveniji, ki je, gledano na ostale države nekdanje SFRJ, najbolj gospodarsko in ekonomsko razvita, in mu prejeta pokojnina verjetno ne bi zadostovala za nek dostojen življenjski standard, do izpolnitve pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine v Republiki Sloveniji pa bi mu denimo manjkalo še nekaj let.

Vendar se na tem področju zadnje čase praksa spreminja, in sicer tako, da lahko sedaj zavarovanec, ki pridobi pravico do tuje invalidske pokojnine, kljub temu da v Republiki Sloveniji uživa tretjo kategorijo invalidnosti in je še vedno zaposlen, lahko koristi tudi pridobljeno pravico iz tujine.

6.4 ZAVAROVALNA DOBA, KI SE ŠTEJE S POVEČANJEM

Navedeni dobi rečemo tudi beneficirana doba in je odvisna od težavnosti delovnega mesta, ki ga posameznik opravlja. Tudi tukaj pa sama zakonodaja vpliva tako, da zavarovance lahko obravnava zelo različno in jih postavlja v različne položaje.

S 1. 1. 2001 je bilo na podlagi določb Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 109/06 – uradno prečiščeno besedilo, 112/06, 114/06-ZUTPG in 10/08-ZVarDod – v nadaljevanju ZPIZ-1) uvedeno obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje, ki je nadomestilo institut štetja zavarovalne dobe s povečanjem.

S 1. 1. 2001 so se prenehali uporabljati predpisi o štetju zavarovalne dobe s povečanjem za zavarovance, ki so na dan uveljavitve ZPIZ-1 delali na delovnih mestih, na katerih se zavarovalna doba šteje s povečanjem in so dopolnili najmanj 25 let (moški) in 23 let (ženske) skupne pokojninske dobe. Tem zavarovancem se od 1. 1. 2001 še nadalje šteje zavarovalna doba s povečanjem in znižuje starost po predpisih, ki so veljali do uveljavitve ZPIZ-1 (pod pogojem, da so ta delovna mesta na dan 31. 12. 2000 ugotovljena z zapisnikom posebne komisije Zavoda in 227. oz. 165. prejšnjega statuta Zavoda kot delovna mesta, na katerih se zavarovalna doba šteje s povečanjem v skladu s predpisi veljavnimi do 31. 12. 2000).

Zavarovance, ki na dan 31. 12. 2000 niso izpolnjevali pogoja dela na delovnem mestu, na katerem se zavarovalna doba šteje s povečanjem oziroma so na ta dan delali na ugotovljenih delih, niso pa dopolnili najmanj 25 let (moški) oziroma 23 let (ženske) skupne pokojninske dobe, so bili delodajalci na podlagi 3. odstavka 430. člena ZPIZ-1 s 1. 1. 2001 dolžni vključiti v obvezno dodatno pokojninsko in invalidsko zavarovanje in za njih plačevati predpisan prispevek na poseben račun Kapitalske družbe kot upravljalca sklada obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja, najmanj v višini, kot je določena za zavarovalno dobo, ki se šteje s povečanjem.

V obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje so delodajalci dolžni vključiti tudi zavarovance oziroma zavarovanke, ki so delo na ugotovljenih delovnih mestih nastopili po 1. 1. 2001.

V skladu s sporazumi s posameznimi državami nekdanje skupne države se zavarovalna doba v povečanem trajanju, ki je bila dopolnjena vključno do 7. 10. 1991, upošteva v drugi pogodbenici v »povečanem« trajanju, kot jo sporoči prva država pogodbenica. Torej se obdobja zavarovanja dopolnjena pred 8. 10. 1991 sporočajo v trajanju, kakor so bila priznana po pravnih predpisih obeh držav, ki so veljali, ko sta obe državi uporabljali pravne

predpise nekdanje SFRJ, obdobje zavarovanja dopolnjena po 7. 10. 1991 pa se upoštevajo v efektivnem trajanju.

Posledično to pomeni, da ima zavarovanec za oddelano delovno dobo v določenem obdobju v drugi državi pogodbenici priznana krajše obdobje dela, kar lahko pomeni, da v eni državi pogodbenici izpolni pogoje za upokojitev prej v drugi državi pogodbenici pa posledično kasneje in je zato na nek način dejansko postavljen v neenak položaj, kar je po mojem mnenju v nasprotju s posameznimi načeli socialne varnosti.

6.5 UVELJAVLJANJE VDOVSKE IN DRUŽINSKE POKOJNINE NA PODLAGI POKOJNINE, PRERAČUNANE PO 37. IN 38. ČLENU SPORAZUMA

Kot že povedano posamezne določbe sporazuma med državami bivših republik SFRJ določajo, da je potrebno pokojnine, ki so bile uveljavljene v eni državi pogodbenici preračunati, v kolikor je pri odmeri pokojnine bila upoštevana tudi pokojninska doba dopolnjena v drugi državi pogodbenici. To pomeni, da vsaka država pogodbenica prevzame v svoje breme dajatev, ki izhaja iz pokojninske dobe, prebite na njenem področju. Ker sporazumi določajo veljavnost za nazaj, to v praksi pomeni, da je potrebno ponovno odmeriti že uveljavljene pokojnine. Tako je potrebno zavarovancu, ki je prebil določeno obdobje v državi, s katero je Slovenija sklenila sporazum, pokojnino preračunati in pri tem upoštevati le pokojninsko dobo dopolnjeno v RS, saj bo za preostalo pokojninsko dobo novo odmero pokojnine opravila druga država pogodbenica, v kolikor zavarovanec izpolnjuje pogoje za priznanje pravice do pokojnine tudi na podlagi določb zakonov, ki veljajo na področju druge države pogodbenice. Dejansko to v praksi pomeni zmanjšanje višine dajatve v eni državi toliko bolj, kolikor več pokojninske dobe je bilo prebite na ozemlju druge države pogodbenice. Zato sporazum vsebuje določbo, da se zavarovancem kljub preračunu ohrani enak nivo višine pokojnine, razliko si pa zavodi medsebojno poračunajo.

Drugače pa se opravi odmera ob nastanku novega zavarovalnega primera. To pomeni, da se v primeru smrti teh zavarovancev vdovi ali otrokom prizna pokojnina po pokojnem ob upoštevanju pokojninske dobe, dopolnjene le v eni državi pogodbenici, drugi del pa prizna druga država. Dejansko so navedeni zavarovanci v nekoliko slabšem položaju, saj odmera vdovske oziroma družinske pokojnine dejansko ne pomeni 70 % pokojnine, kot to določa zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki jo je užival pokojni zavarovanec, ki ga je sporazum varoval pred zmanjševanjem že pridobljenih pravic. Ker so pokojnine v državah pogodbenicah nižje, tudi seštevek obeh ne pripelje do enakega zneska, kot bi bil, če bi zavarovanec imel vso pokojninsko dobo prebito na področju Republike Slovenije. Navedeni zavarovanci, torej predvsem vdove in otroci, so v tem primeru v slabšem položaju.

7 PRIMERI IZRAČUNOV VIŠINE STAROSTNE POKOJNINE Z ISTIM ŠTEVILOM LET POKOJNINSKE DOBE IN ENAKO POKOJNINSKO OSNOVO

Z navedenimi izračuni sem hotela prikazati, kako je položaj in status posameznika, ki se je čez noč spremenil z razpadom nekdanje skupne države Jugoslavije, oziroma kaj so določene življenjske odločitve posameznika ali pa celo posamezne situacije, na katere zavarovanci sploh niso imeli vpliva, pomenile za sedanjí socialni in materialni položaj zavarovanca.

S tem predvsem mislim pravice, ki so posredno odvisne od statusa stalnega bivanja v Republiki Sloveniji ali pa državljanstva. Kako pomemben pa je status posameznika ne glede na vključenost zavarovanca v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje in plačevanje prispevkov oziroma uživanje določene pravice iz slovenskega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pa izhaja iz konkretnih določb posameznega člena zakona oziroma od vsakega posameznega zavarovalnega primera.

7.1 PRIMER IZRAČUNA VIŠINE SAMOSTOJNE STAROSTNE POKOJNINE

Oseba, ki je bila zavarovana v obeh pogodbenicah ter izpolnjuje pogoje za pokojninsko dajatev le na podlagi slovenske zavarovalne dobe, torej brez seštevanja zavarovalnih dob, uveljavi samostojno pokojnino. V večini bilateralnih sporazumov je določen princip primarne odmere samostojne pokojnine.

Primer: Zavarovanec je na dan 1. 1. 2012 dopolnil 25 let slovenske pokojninske dobe (od tega 15 let do 31. 12. 1999 in 10 let po letu 2000) ter 5 let dobe v Republiki Hrvaški, skupaj 30 let pokojninske dobe.

Ker je dopolnil 63 let starosti, ima na podlagi Sporazuma pravico do odmere samostojne pokojnine, brez seštevanja obdobj tuje pokojninske dobe.

Pokojninska osnova je izračunana na podlagi 18 letnega povprečja plač v višini najnižje pokojninske osnove 551,16 EUR.

Za 25 let pokojninske dobe znaša odmerni odstotek **50 %** (za 15 let 35 %, po 1. 1. 2000 pa 1,5 % na leto oziroma 0,75 % za 6 mesecev).

Tako odmerjena pokojnina bi za **25 let slovenske pokojninske dobe** znašala **275,58 EUR**.

7.2 PRIMER IZRAČUNA VIŠINE SORAZMERNEGA DELA STAROSTNE POKOJNINE Z REPUBLIKO HRVAŠKO

Če oseba ni upravičena do dajatve, ker nima dovolj zavarovalne dobe po zakonodaji ene pogodbenice, se upravičenost te osebe do dajatve ugotovi s seštevanjem zavarovalnih dob, dopoljenih v obeh pogodbenicah, pod pogojem, da se te dobe ne prekrivajo. Odmeri se tako, da se vsa zavarovalna doba izrazi v mesecih. Dejanski znesek pokojnine pa se dobi tako, da se teoretični znesek pokojnine, to pa je znesek pokojnine, ki je izračunan, kot da bi zavarovanec vso dobo dopolnil v RS, pomnoži z dobo dopolnjeno v RS in se nato dobljeni znesek deli s skupno dopolnjeno dobo, tisto, ki jo je dopolnil kot seštevek slovenske in hrvaške dobe. Upoštevajo pa se samo plače, ki so bile izplačane v skladu z zakonodajo ali zavarovalne osnove, od katerih so bili izračunani prispevki v skladu z zakonodajo posamezne države pogodbenice.

Primer: Zavarovanec je na dan 1. 1. 2012 dopolnil 40 let pokojninske dobe s seštevanjem slovenske in hrvaške dobe, in sicer:

- v Sloveniji: 25 let 0 mesecev 0 dni (300 mesecev) (od tega 15 let do 31. 12. 1999 in 10 let po 2000)
- na hrvaškem: 15 let 0 mesecev 0 dni (180 mesecev) (doba do 31. 12. 1999)

Pokojninska osnova je izračunana na podlagi povprečja plač v višini najnižje pokojninske osnove 551,16 EUR.

Za 40 let pokojninske dobe je odmerni odstotek 80 % (do 31. 12. 1999 se pokojninska doba vrednosti po 2 % na leto in znaša v zgornjem primeru 65 %, po 1. 1. 2000 pa po 1,5 % na leto oziroma 0,75 % za 6 mesecev in znaša v navedenem primeru 15 %).

Tako odmerjena pokojnina bi znašala **440,93 EUR**, v kolikor bi zavarovanec **vso pokojninsko dobo oddelal v Sloveniji**. Ker pa ima pokojninsko dobo v obeh državah pogodbenicah, se tako odmerjena pokojnina izračuna v sorazmernem delu, in sicer:

(znesek x meseci slovenske pokojninske dobe) : meseci skupne pokojninske dobe (SI+HR) = znesek pokojnine.

$$(440,93 \times 300) : 480 = 275,58$$

Sorazmerni del pokojnine za zavarovanca znaša za **25 let slovenske pokojninske dobe 275,58 EUR**.

Glede na večino obstoječih primerov iz prakse lahko sklepamo, da bo zavarovanec skupaj s pokojnino, ki jo bo pridobil za 15 let pokojninske dobe v Republiki Hrvaški, prejel nižji znesek pokojnine, kot bi ga prejel, če bi mu bila le-ta odmerjena kot samostojna pokojnina, torej na podlagi 40 let slovenske dobe in ne kot sorazmerni del, kar posledično pomeni, da tuja doba

znižuje višino slovenske pokojnine. Po sedaj veljavnih predpisih bo zavarovanec lahko pridobil starostno pokojnino v Republiki Hrvaški pri 65 letih starosti oziroma pri 60 kot predčasno pokojnino s trajnim odbitkom, medtem ko jo v RS po sedaj veljavnih predpisih lahko pridobi že pri 58 letih starosti.

7.3 PRIMER IZRAČUNA VIŠINE DODATKA K TUJI POKOJNINI

Državljan Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki je uveljavil pravico do pokojnine v kateri od republik nekdanje SFRJ, ima pravico do dodatka k pokojnini. (ZZSV, 1. člen). Navedeni predpis je eden od tistih, ki so bili sprejeti zaradi posledic nastalih z osamosvojitvijo Republike Slovenije. ZZSV kot pogoj za pridobitev navedene pravice ne določa ne dohodkovnega cenusa ne materialne oziroma socialne ogroženosti, ampak kot pogoj navaja le državljanstvo in stalno prebivališče ter uveljavitev pravice do pokojnine v eni od držav nekdanje Jugoslavije. Vendarle pa je iz zakona mogoče razbrati, da je namen te pravice zagotoviti socialno varnost določeni kategoriji oseb, ki so socialno ogrožene, ker stalno prebivajo v Republiki Sloveniji, pokojnino, ki jim je edini vir preživljanja, pa prejemajo iz držav nekdanje skupne države, ekonomske okoliščine pa se od države do države razlikujejo, zato naj bi se jim s to pravico zagotavljalo prejemke, ki bi ustrezali prejemkom iz naslova slovenskega pokojninskega zavarovanja.

Po določbi 4. a člena Zakona o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ (Uradni list RS, št. 18/2001), se upravičencu, ki je pridobil pravico do pokojnine pri nosilcu obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v kateri od držav, ki so nastale na ozemlju nekdanje SFRJ, v obdobju od 1. 10. 1991 dalje, dodatek odmeri po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju glede na dopolnjeno pokojninsko dobo od najnižje pokojninske osnove.

Primer: Zavarovanec je prejemnik tuje pokojnine. Je državljan Republike Slovenije s stalnim bivanjem v Sloveniji, ker pa nima slovenske pokojninske dobe, v Republiki Sloveniji ne izpolnjuje pogoje za pridobitev pravice do slovenske pokojnine, vendar pa mu po Zakonu o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ, pripada pravica do dodatka k tuji pokojnini.

Za 40 let dobe (doba, ki jo je oddelal v Republiki Hrvaški) se mu v Sloveniji odmeri pokojnina v višini največ 85 % od najnižje pokojninske osnove (551,16 EUR), kar znaša 468,49 EUR. To pomeni, če je zavarovanec prejel pokojnino v Republiki Hrvaški za mesec, v katerem je zaprosil za pokojnino v RS in bi ta znašala 350,00 EUR, to pomeni, da bi bil v RS upravičen do dodatka k tuji pokojnini v znesku **168,49 EUR**.

V primeru, da bi tuja pokojnina presegala odmerjeni znesek v višini 85 % najnižje pokojninske osnove, pa zavarovanec ne bi bil upravičen do prejemanja dodatka k tuji pokojnini v RS.

7.4 PRIMER IZRAČUNA VIŠINE STAROSTNE POKOJNINE PO 37. A ČLENU SPORAZUMA Z BOSNO IN HERCEGOVINO

V 37. člena Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino, ki se izvaja že od 1. 7. 2008 je določeno, da se pokojnine, ki jih je pristojni nosilec ene države pogodbenice priznal v obdobju od vključno 8. 10. 1991 do uveljavitve Sporazuma tudi z upoštevanjem zavarovalne dobe dopolnjene po pravnih predpisih druge pogodbenice, po uradni dolžnosti ponovno odmerijo v skladu z določbami navedenega Sporazuma, kar pomeni, da nosilec zavarovanja v posamezni pogodbenici prizna pravico in odmeri pokojnino v višini, ki ustreza zavarovalni dobi dopoljnjeni v njegovi državi. Zaradi pravnega načela varstva že pridobljenih pravic je v sporazumu določeno tudi, kako se zagotovi nezmanjšano izplačilo pokojnin v primerih, če bi z novo odmero prišlo do njihovega znižanja, in sicer se uživalcu slovenske pokojnine, ki ima na dan ponovne odmere pokojnine stalno prebivališče v RS, še naprej izplačuje pokojnino v nespremenjenem znesku (torej za slovensko in bosansko-hercegovsko zavarovalno dobo), bosansko-hercegovski nosilec zavarovanja pa svojo, na novo odmerjeno pokojnino nakazuje Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

V teh primerih upokojenci še naprej prejemajo le pokojnino s strani slovenskega pokojninskega zavoda v nespremenjenem znesku, tuji nosilec pa tujo pokojnino nakazuje Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

Izda se ugotovitvena odločba z obrazložitvijo, da se pokojnina še naprej izplačuje v znesku, ki bi upokojencu pripadal po slovenskih predpisih za celotno dobo, nosilec v Bosni in Hercegovini pa bo pokojnino priznana v Bosni in Hercegovini nakazoval neposredno Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

Nima pa pravice do drugih dajatev v nespremenjeni višini. Če na primer uveljavlja pravico do dodatka za pomoč in postrežbo, se le-ta odmeri v višini določeni za slovensko dobo, torej v sorazmernem delu in ne za skupno pokojninsko dobo, čeprav je obdržal pravico do nespremenjenega izplačila pokojnine.

Primer: Zavarovanec s stalnim bivališčem v RS je slovenski upokojenec in ima odmerjeno slovensko pokojnino z upoštevanjem slovenske in bosansko-hercegovske pokojninske dobe ter ta znaša 800,00 EUR.

Na dan uveljavitve Sporazuma, to je 1. 7. 2008, se mu pokojnina preračuna in znaša na novo odmerjena slovenska pokojnina 500,00 EUR, na novo priznana pokojnina pri tujem nosilcu zavarovanja pa znaša 100,00 EUR. Skupaj znašata pokojnini 600,00 EUR, kar pa je kar za 200,00 EUR manj, kot je zavarovanec prejemal pred pričetkom veljavnosti Sporazuma.

V tem primeru se izda ugotovitvena odločba in se pokojnina zavarovancu izplačuje še naprej v nespremenjenem znesku.

7.5 PRIMER IZRAČUNA VIŠINE STAROSTNE POKOJNINE PO 37.B ČLENU SPORAZUMA Z BOSNO IN HERCEGOVINO

Na podlagi 37. člena Sporazuma o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino, ki se izvaja od 1. 7. 2008, se pokojnine, ki jih je pristojni nosilec ene države pogodbenice priznal v obdobju od 8. 10. 1991 do uveljavitve Sporazuma z upoštevanjem zavarovalnih dob dopolnjenih po pravnih predpisih druge države pogodbenice, po uradni dolžnosti odmerijo po določbah navedenega sporazuma. Če vsota ponovno odmerjene slovenske in bosansko-hercegovske pokojnine ne dosega zneska pokojnine, ki bi jo moral Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (v nadaljevanju ZPIZ) izplačevati na dan ponovne odmere pokojnine, ZPIZ zagotavlja nezmanjšano izplačilo pokojnine na naslednji način, in sicer uživalcu slovenske pokojnine, ki ima na dan ponovne odmere pokojnine stalno bivanje v Bosni in Hercegovini ali v tretji državi, je višina pokojnine varovana le do zneska, ki mu pripada na dan ponovne odmere pokojnine, torej brez naknadnih valorizacij.

Primer: Zavarovancu, ki živi izven ozemlja Republike Slovenije, se pokojnina na novo odmeri in izplačuje v državo pogodbenico na dan uveljavitve Sporazuma, to je 1. 7. 2008.

Pokojnina pred novo odmero znaša 800,00 EUR. Na dan uveljavitve Sporazuma se pokojnina, ki jo je zavarovanec prejemal, preračuna in znaša na primer 500,00 EUR, na novo priznana tuja pokojnina pa znaša 100,00 EUR.

Torej pokojnini skupaj znašata 600,00 EUR, kar pa je za kar 200,00 EUR manj, kot je zavarovanec prejemal pred pričetkom veljavnosti Sporazuma.

Nastala situacija nalaga sedaj slovenskemu zavodu, da zavarovancu krije nastalo razliko, tako da na zavarovančev račun enkrat letno to razliko nakazuje, dokler z razliko ne doseže odmere pokojnine pred pričetkom Sporazuma, torej do varovanega zneska, ki je v tem primeru 800,00 EUR.

Če izračun primerjamo z odmero pokojnine po 37.a členu Sporazuma, vidimo, da se v primeru uskladitve pokojnin **lahko** usklajuje znesek pokojnine, odmerjen pred veljavnostjo sporazuma, torej varovani znesek in ne znesek na novo odmerjene slovenske pokojnine, kot pri preračunu pokojnin po 37.b členu.

8 ZAKLJUČEK

V prvem delu diplomskega dela sem predstavila socialno varnost v RS, ki je po mojem mnenju zelo dobro urejena in pokriva vsa področja posameznikovega življenja in delovanja. Že sama razdelitev na dva podsistema, in sicer zavarovanje in varstvo zagotavlja pokritost vsakršne socialno ekonomske situacije, v kateri se lahko znajde posameznik in se mu lahko nudi pomoč iz enega ali drugega podsistema ne glede na to, ali je vplačeval določena sredstva v posamezni podsistem ali ne.

Res je, da je bilo potrebno sistem prilagoditi spremenjenim družbenim in gospodarskim razmeram, saj so na primer določene izključno socialne pravice bile vključene v sistem zavarovanj namesto varstva, kar pa je z novim Zakonom o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Ur. l. RS št. 62/10, 40/11, v nadaljevanju ZUPJS), ki je začel veljati 1. 1. 2012, bilo odpravljeno. Tako je na primer pravica do varstvenega dodatka in pravica do državne pokojnine, ki sta se prej izplačevali kot pravici iz pokojninskega zavarovanja, sedaj postali pravici nove socialne zakonodaje. Za pridobitev pravice do varstvenega dodatka je do uveljavitve novega zakona veljal le dohodkovni cenzus, za pridobitev pravice do državne pokojnine pa je bil potreben le pogoj stalnega bivanja in pogoj starosti. Kar pomeni, da je lahko pravico do državne pokojnine ob dopolnitvi 65 let starosti pridobil vsak, ki je med 15 in 65 letom starosti imel najmanj 30 let stalnega bivanja v RS in ni imel pravice do pokojnine na drugi pravni podlagi, ne glede na vrednost ostalega premoženja. Navedeni pravici sta izključno varstvena kategorija, ki temelji na solidarnosti in nikakor ne sodita v sistem zavarovanja, v katerem sta bili do uveljavitve novega zakona obravnavani.

Tako je novi ZUPJS prinesel precej novosti na področju socialne varnosti in je nekako prvi tak korak v smislu zmanjševanja javnih izdatkov. Tako bo sedaj za socialno pomoč zaprosil le državljan, ki le-to resnično potrebuje, saj so socialni transferji, ki so sicer veliko breme za državo, dejansko namenjeni zadovoljevanju minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje oziroma so namenjeni tistim, ki nimajo dovolj sredstev za preživljanje in so brez premoženja ter brez prihrankov. Tako sedaj velja, da se dedovanje premoženja osebe, ki je uživala pomoč v skladu s predpisi o socialnem varstvu, omeji do višine vrednosti prejete pomoči. Ta omejitev se izvede tako, da postane del zapustnikovega premoženja, ki ustreza vrednosti prejete pomoči, lastnina Republike Slovenije. Če se dediči zavežejo povrniti vrednost dane pomoči Republiki Sloveniji, dedujejo vse zapustnikovo premoženje. To pomeni, da bodo za pomoč zaprosili resnično tisti, ki le-to potrebujejo, saj bo treba socialne transfere vračati, zato se pričakuje zmanjšano povpraševanje po teh in s tem posledično znižanje javnih izdatkov. Na žalost pa so se do danes v veliki meri take dajatve izkoriščale s strani določenih posameznikov, bodisi zaradi tako imenovanih »lukenj« v zakonu bodisi zaradi slabega nadziranja s strani pristojnih organov iz različnih vzrokov, kot so mogoče pomanjkanja kadra ali pa pristojnosti, kar nas posledično pripelje do pomanjkljivih mehanizmov izvajanja nadzora nad izvrševanjem obstoječe zakonodaje. Marsikdo, ki je užival

tako vrsto pomoči, bi si lahko mogoče z malo volje poiskal kakšno priložnostno delo, pa je raje izkoristil ponujeno, saj je morda bil upravičen do višje dajatve, kot če bi v enakem obdobju delal.

Naslednje zelo pomembno področje je področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je eno od najpomembnejših področij socialne varnosti v Republiki Sloveniji. Zaradi vedno slabših demografski razmer in povečevanja javnih izdatkov ter svetovnih političnih in gospodarskih vplivov je to področje izpostavljeno vedno novim obravnavam.

Samo delo na Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje obsega široko področje, za kar je potrebna visoka usposobljenost strokovnih delavcev, ki vodijo konkretne postopke in izdajajo zelo vsebinsko raznolike upravne akte.

Pravna podlaga za odločanje o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja je ZPIZ-1, prav tako pa je treba upoštevati tudi mednarodne konvencije, pravo EU ter mednarodne sporazume v primeru, da je oseba nekaj časa delala v tujini. Odločanje o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja je upravna zadeva, zato je organ dolžan voditi upravni postopek. Postopek za uveljavljanje teh pravic je poseben upravni postopek, urejen z ZPIZ-1, ki v devetem delu (249.–264. člen) vsebuje posebne procesne določbe, subsidiarno pa se uporablja ZUP. Posamezna procesna vprašanja so urejena tudi v drugih povezanih zakonih, splošnih aktih za izvrševanje javnih pooblastil Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter mednarodnih konvencijah in sporazumih (če je oseba nekaj časa delala v tujini).

Pri samem delu je velikokrat potrebna fleksibilnost. Večkrat je treba uporabiti tudi pridobljena znanja izven samega pokojninskega področja. To velja zlasti za izvajanje upravnega postopka pri priznavanju pravic po sporazumih o socialnem zavarovanju. Tako poznavanje in razumevanje tujega jezika zagotovo pripomore k hitrejšemu in učinkovitejšemu reševanju posameznih zadev. Zelo pomembno je tudi, da se stranki na pravilen in ustrezen način poda konkretna informacija, še posebej v današnjih časih, ko si stranke že prevečkrat uporabljeno frazo, da so »javni uslužbenci servis za stranke«, razlagajo napačno, kar tudi pokažejo z nespoštljivim oziroma nesramnim načinom obnašanja, ki vključuje predvsem verbalno žaljenje. Takrat mora strokovni delavec imeti visok prag samoobvladovanja, da lahko situacijo umiri in zadevo spelje na visoko strokovni ravni. Seveda nekaj pripomorejo tudi predavanja na to temo, kamor smo delavci večkrat napoteni, vendar pa je veliko odvisno od vsakega posameznika.

Novi pokojninski zakon, ki je začel veljati s 01.01.2000 je prinesel veliko pomembnih novosti samih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, predvsem pa je omogočil prehod v več stebri sistem, saj obstoječi pokojninski sistem ni bil več primeren, da bi temeljil le na obveznem pokojninskem zavarovanju. S tem je država del odgovornosti za socialno varnost v tretjem življenjskem obdobju prenesla na posameznika.

Kot zaposlena na ZPIZ sem glede obstoječega pokojninskega sistema mnenja, da je pokojninska reforma nujna. Pokojnine, ki bodo v prihodnosti vedno nižje, bodo zadostovale le za golo preživetje in zato je nujno potrebno spodbujati ljudi, da za boljšo prihodnost vlagajo v drugi in tretji steber, saj si brez dodatnega pokojninskega varčevanja ne bo mogoče v tako imenovanem zrelem življenjskem obdobju zagotoviti spodoben življenjski standard.

Javnomnenjske raziskave so pokazale, da se državljani zavedajo, da so spremembe na pokojninskem področju nujne, vendar se zavarovanci najbolj bojijo novosti na področju samih sprememb iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja v smeri, ki narekuje rešitev v dvigu upokojitvene starosti. Bojijo se, da svoje delo ne bodo zmožni več opravljati v enakem obsegu predvsem zaradi izčrpanosti, bojijo se revščine zaradi nižjih pokojnin v prihodnosti, predvsem pa jih skrbi za prihodnost lastnih otrok.

Tudi sama sem mnenja, da je nova zakonodaja na tem področju nujna. Prav tako je nujen dvig upokojitvene starosti, saj smo v Evropi eni med redkimi, ki imamo še vedno dokaj nizko upokojitveno starost. Menim pa, da ni mogoče vseh poklicev obravnavati enako, ampak je potrebno priznati razlike glede na samo naravo poklica in stopnjo težavnosti opravljanja dela. Zato bi po mojem mnenju za tiste, ki opravljajo težka fizična dela, bilo potrebno ponovno uvesti beneficirano dobo, to je doba, ki se šteje v povečanem trajanju, ali pa posameznikom, ki opravljajo take poklice, omogočiti odhod v predčasno upokojitev. Ostale pa stimulirati za delo po izpolnitvi pogojev na način, ki bi omogočal znatno višjo razliko v izplačilu pokojnine ob podaljšanju kot jo sedaj, predvsem pa bi bilo potrebno odpraviti psihične pritiske, katerim so vsakodnevno izpostavljeni zaposleni na delovnih mestih tako v gospodarstvu kot tudi v javnem sektorju.

Pokojninski sistem torej ni več primeren, da bi temeljil le na medgeneracijski solidarnosti, ampak si moramo zaposleni sedaj plačevati dodatne premije, da si bomo zagotovili varno in mirno življenje po upokojitvi, kar mnoge zelo jezi, ker ni pravično do nas – bodočih upokojencev, ki omogočamo pokojnine sedanjim, sami pa bomo morali za svojo pokojnino dodatno varčevati. Ampak dejstvo pač je, da bomo za solidno prihodnost morali poskrbeti sami in s tem se je treba sprijazniti ter čim prej sprejeti ustrezne ukrepe.

Velik pomen za širšo javnost imajo tudi mednarodni sporazumi, sklenjeni med Republiko Slovenijo in državami nekdanje Jugoslavije. Tema je zelo aktualna za širšo populacijo ljudi v Sloveniji, saj je le-ta nekoč veljala za najbolj razvito republiko med nekdanjimi republikami skupne države, kar je imelo za posledico, da je veliko ljudi prihajalo v Slovenijo z željo po boljši prihodnosti. Veliko jih je kasneje tudi ostalo, nekateri pa so se vrnili v svojo matično domovino. Tako je število posameznikov, na katere tako ali drugače vplivajo pravice, ki izhajajo iz sklenjenih sporazumov, precejšnje.

Sama pokojninska zakonodaja je zelo zapletena, posledično pa preko izvajanja konkretnih določb opazimo, da ni vedno najpomembnejše dejstvo plačevanje prispevkov v pokojninsko zavarovanje, kar bi po mojem mnenju moralo biti bistveno in najpomembnejše pri določanju pravic, temveč nanje vpliva toliko drugih dejavnikov, med drugim tudi status posameznika, bodisi državljanstva bodisi stalnega bivanja.

Tako pri preučevanju posameznih pravic, ki izhajajo iz navedenih sporazumov, ugotavljamo zelo različne položaje oseb glede na status državljanstva in stalnega bivanja ob uveljavljanju posameznih pravic ne glede na dejansko vključitev ali obdobje vključenosti v obvezno zavarovanje po predpisih veljavne pokojninske zakonodaje kakor tudi dodatnih pravic, ki pa kot pogoj ne zahtevajo izpolnitev zahtev po določenem statusu, bodisi bivanja ali državljanstva.

Da bi se izognili različni obravnavi posameznikov ob upokojitvi, menim, da bi učinki sporazumov morali delovati šele od veljavnosti sporazumov naprej. Sploh pa sem mnenja, da je preračunavanje obstoječih pokojnin in s tem poseganje v pridobljene pravice grobo kršenje načel socialne varnosti.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA:

1. BELOPAVLOVIČ N., CVETKO A., KALČIČ M., KUHELJ J., PLAVŠAK N., RANGUS B. (2000). *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju s komentarjem*. Gospodarski vestnik Inštitut za delovna razmerja, Ljubljana.
2. BONOLI, Giuliano (2007). *The politics of Pension Reform in Western Europe*. Cicero Foundation, Paris.
3. BUBNOV- ŠKOBERNE Anjuta, STRBAN Grega (2010). *Pravo socialne varnosti*, GV Založba, Ljubljana.
4. BUBNOV- ŠKOBERNE, STRBAN, TIČAR, GALIČ, KRESAL- ŠOLTES, KONČAR, KRESAL, SENČUR -PEČEK, DEBELAK, VODOVNIK. Znanstvena monografija. *Delovno pravo in socialna varnost*, Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti, Inštitut za delo pri Pravni fakulteti, Ljubljana 2002.
5. CONFORTI, Benedetto. (2002). *Diritto internazionale*. Editore Scientifica srl Napoli, VI ed..
6. CVETKO, Aleksej (2000). *Pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja po novem zakonu in zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju*. Bonex založba, Ljubljana.
7. DOBRITZ., J., DIMITER, P. (2003). *Demographic consequences of economic transition in countries of central and eastern Europe*. Council of Europe Publishing, Strasbourg.
8. FERFILA, NOVAK, BRÜCKNER, GRAHEK, FINK-HAFNER, LAJH, ROTER, BOJINOVIĆ, K. OCVIRK, POLER- KOVAČIČ, KALIN- GOLOB, KAJNIČ, ŠABIČ, RANT, MRAK Mo., MRAK Ma., KANJUO-MRČELA, PINTERIČ, ERJAVEC, REDNAK, VOLK, GRIZOLD, GRIMS, RAŠČAN, BABIČ (2007). *Zbornik o Evropski uniji*. Fakulteta za družbene vede. Založba Hermina Krajnc, Ljubljana.
9. HILL Georgina (2007). *Pension Reform in the UK: Facing the Challenges Ahead*. Cicero Foundation, Paris.
10. JEROVŠEK T., KOVAČ P. (2008). *Posebni upravni postopki*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
11. JEROVŠEK T., KOVAČ P. (2010). *Upravni postopek in upravni spor*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
12. KALČIČ, Miran (2006). *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ZPIZ-1*. Ljubljana.
13. KLUN, Maja (2011). *Davčni sistem*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
14. KUHELJ, Jože (2001). *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju z uvodnimi pojasnili*. Ljubljana.
15. NOVAK, KONČAR, BUBNOV- ŠKOBERNE, BELOPAVLOVIČ, KALČIČ, KRESAL, KRESAL- ŠOLTES, STRBAN, VODOVNIK (2006). *Konvencije Mednarodne organizacije dela s komentarjem*. Inštitut za delo pri pravni fakulteti v Ljubljani, GV Založba. Ljubljana.

16. PRIJATELJ, Janez (1998). *Pokojninsko in invalidsko zavarovanje 1998*. Center Marketing, Ljubljana.
17. PRIJATELJ, Janez (2000). *Pokojninsko in invalidsko zavarovanje z uvodnimi pojasnili in komentarjem*. Ljubljana.
18. RIMONDO M., ŠIMETIĆ B. (1984). *Zbirka mednarodnih ugovora o socialnem osiguranju i zapošljavanju*. Radničko i narodno sveučilište "Moša Pijade" Zagreb.
19. ŠTROUS, Marko (2000). *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ter podzakonskimi predpisi s komentarjem*. Lesce.
20. VODOVNIK, Zvone (2003). *Poglavja iz delovnega in socialnega prava*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
21. VODOVNIK, Zvone (2006). *Poglavja iz delovnega in socialnega prava*. Fakulteta za upravo, Ljubljana.

VIRI:

PRAVNI VIRI:

1. (1997). Administrativni sporazum o izvajanju sporazuma o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in R. Hrvaško. Ur. list. RS, št. 87/97.
2. (2008). Administrativni Sporazum o izvajanju sporazuma o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in BIH. Ur. list. RS, št. 37/08, 71/08, 23/11.
3. (2010). Administrativni sporazum o izvajanju sporazuma o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in R. Srbijo. Ur. list. RS, št. 30/10, 90/10.
4. (2011). Administrativni sporazum o izvajanju sporazuma o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in Črno goro. Ur. list. RS-MP, št. 9/11, 66/11, 7/12.
5. (2008). Sporazum o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in BIH. Ur. list. RS, št. 37/08, 71/08, 23/11, 73/11.
6. (2011). Sporazum o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in Črno goro. Ur. l. RS-MP, št. 9/11, 66/11, 7/12.
7. (1997). Sporazum o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in R. Hrvaško. Ur. l. RS, št. 71/97.
8. (2000). Sporazum o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in R. Makedonijo. Ur. l. RS, št. 35/00
9. (2010). Sporazum o socialnem zavarovanju med R. Slovenijo in R. Srbijo. Ur. l. RS, št. 30/10, 90/10.
10. (1991). Ustava Republike Slovenije (URS). Ur. list. RS, št. 331/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 69/04, 69/04, 68/06.
11. (2000). Zakon o matični evidenci zavarovancev in uživalcev pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (ZMEPIZ). Ur. list. RS, št. 81/00, 111/07, 25/11.
12. (1998) Zakon o mirovinskem osiguranju. NN 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 130/10, 139/10, 61/11, 114/11.

13. (1998). Zakon o organizaciji penzijskog i invalidskog osiguranja Federacije Bosne i Hercegovine. Službene novine Federacije BiH br. 29/98, 49/00, 32/01, 73/05, 59/06, 04/09.
14. (2003). Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju. Sl. glasnik RS, br. 34/2003, 64/2004 – odluka USRS, 84/2004 – dr. zakon, 85/2005, 101/2005 – dr. zakon, 63/2006 – odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010.
15. (2005). Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju. Sl. glasnik RS br. 106/05, 20/07, 33/08, 1/09, 71/09, 106/09, 118/09.
16. (1999). Zakon o pokojninskom in invalidskom zavarovanju (ZPIZ-1). Ur. list RS, št. 106/99, 72/2000, 81/2000-ZPSV-C, 124/2000, 109/2001, 83/2002 Odl.US: U-I-178/02-14, 108/2002, 110/2002-ZISDU-1, 112/2002 Skl.US: U-I-307/98-38, 26/2003-UPB1, 40/2003 Odl.US: U-I-273/00-13, 63/2003, 63/2003 Odl.US: U-I-57/00-51, 133/2003 Odl.US: U-I-36/00-52, 135/2003, 2/2004-ZDSS-1 (10/2004 popr.), 20/2004-UPB2, 54/2004-ZDoh-1 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), 63/2004-ZZRZI, 136/2004 Odl.US: U-I-273/01-21, 68/2005 Odl.US: U-I-29/04-19, 72/2005, 104/2005-UPB3, 69/2006, 109/2006-UPB4, 112/2006 Odl.US: U-I-358/04-13, 114/2006-ZUTPG, 91/2007 Skl.US: U-I-325/05-5, 10/2008-ZVarDod, 98/2009-ZIUZGK, 27/2010 Odl.US: U-I-40/09-15, 38/2010-ZUKN, 61/2010-ZSVarPre, 79/2010-ZPKDPIZ, 94/2010-ZIU, 84/2011 Odl.US: U-I-245/10-13, U-I-181/10-6, Up-1002/10-7, 94/2011 Odl.US: U-I-287/10-11, 105/2011, 110/2011-ZDIU12, 40/2012-ZUJF.
17. (1999) Zakon o splošnem upravnem postopku (ZUP). Ur. list RS, št. 80/99, 70/00, 52/02, 73/04, 22/05-UPB1, 119/05, 24/06-UPB2, 105/06-ZUS-1, 126/07, 65/08, 47/09 Odl. US: U-I-54/06-32 (48/09 popr.), 8/10.
18. (2008). Zakon o varstvenem dodatku (ZVarDod). Ur. list. RS, št. 10/08.
19. (2007). Zakon o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ. Ur. list. RS, št. 16/07.
20. (1976). Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR). Ur. list. SRS, št. 15/76, 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, RS, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl.US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNOB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl.US: U-I-312/00-40, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007 Odl.US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45, 90/2011 Odl.US: U-I-85/10-10.
21. (2003). Zakon Pio. Sl. list RCG, br. 54/03, 39/04, 61/04, 79/04, 81/04, 29/05, 14/07, 47/07, i sl. list Crne Gore br. 12/07, 13/07, 79/08.
22. (1993). Zakon za penziskoto i invalidskoto osiguruvane. Služben vesnik na RM, br. 80/93, 3/94, 14/95, 71/96, 32/97, 49/97, U. sud - 35/95, U. sud - 40/96, U. sud - 70/96, U. sud - 24/97, U. sud - 25/97.
23. (2003). Zakonu o matičnem registru (ZMatR). Ur. list RS, št. 37/03, 39/06, 59/06-UPB-1, 106/10, 11/11-UPB-2
24. (2010). Zakonu o socialno varstvenih prejemkih (ZSVPre). Ur. list. RS, št. 61/10.

DRUGI VIRI:

1. CORNELISSEN, Rob (2012). How difficult is to change EU social security coordination legislation? *Pravnik – revija za pravno teorijo in prakso*, 67, št. 1/2, str. 57–78.
2. Evropska komisija 2010. Določbe EU o socialni varnosti. Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg.
3. JEŘÁBEK, Petr (2009). Decision-Making under Pillars Two and Three. *Uprava*, VII, št. 4, str. 7–28.
4. Letno poročilo o poslovanju Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Ljubljana, 2012.
5. PAPEŽ, Marijan (2012). Če ne bo gospodarske rasti, finančne discipline in več zavarovancev, ne bo pomagal noben sistem. *Vzajemnost*. Št. 3, str. 9–12.
6. PODJED, Dejan (2008). Zagotavljanje vzdržnih pokojnin v prihodnje. *Uprava*, 6, št. 1, str. 127–144.
7. *Pravilno in učinkovito poslovno sporazumevanje* (2011). Planet GV, Ljubljana.
8. RAKAR Iztok (2006). Človekovo dostojanstvo kot ustavnopravni temelj načela zaslišanja stranke v upravnem postopku. *Uprava*, IV, št. 2-3, str. 113–114.
9. STRBAN, Grega (2010). Uveljavitev nove uredbe o koordinaciji sistemov socialne varnosti v EU, 29, št. 12, str. 28–30.
10. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (2008). Uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja na podlagi sporazuma o socialnem zavarovanju med RS in BIH. ZPIZ, Ljubljana.
11. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (2008). Ponovna odmera pokojnine na podlagi 37. člena Sporazuma o socialnem zavarovanju med RS in BIH. ZPIZ, Ljubljana.
12. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (2010). Uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja na podlagi Sporazuma med RS in R. Srbijo o socialnem zavarovanju. ZPIZ, Ljubljana.
13. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (2010). Ponovna odmera pokojnine na podlagi 38. člena Sporazuma med R. Slovenijo in R. Srbijo o socialnem zavarovanju. ZPIZ, Ljubljana.
14. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (2011). Uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja na podlagi Sporazuma med RS in ČG o socialnem zavarovanju. ZPIZ, Ljubljana.
15. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (2011). Ponovna odmera pokojnine na podlagi 38. člena Sporazuma med RS in ČG o socialnem zavarovanju. ZPIZ, Ljubljana.
16. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (leto izdaje: /). Uveljavljanje pravic iz pokojninskega zavarovanja na podlagi mednarodnih Sporazumov. ZPIZ, Ljubljana.
17. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (leto izdaje: /). Uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja na podlagi Sporazuma o socialnem zavarovanju med RS in R. Hrvaško. ZPIZ, Ljubljana.

18. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (leto izdaje:). Uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja na podlagi Sporazuma o socialnem zavarovanju med RS in R. Makedonijo. ZPIZ, Ljubljana.

Internetni viri:

1. Evropska unija (2012). Publikacije in dokumenti. Dostopno na 31. 5. 2012 na: <http://europa.eu/documentation/>.
2. Kapitalska družba (2012). Pokojninski sistem. Dostopno 1. 6. 2012 na: http://www.kapitalskadruzba.si/pokojninski_sistem/ureditev_pokojninskega_sistema.
3. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Enake možnosti in evropska koordinacija. Dostopno 1. 6. 2012 na: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/enake_moznosti_in_evropska_koordinacija/.
4. Register predpisov Slovenije (2012). Državna ureditev RS. Dostopno 2. 6. 2012 na: <http://zakonodaja.gov.si/>.
5. RS Ministrstvo za zunanje zadeve (2012). Koordinacija evropskih zadev. Dostopno 31. 5. 2012 na: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/evropske_politike/koordinacija_evropskih_zadev/.
6. Stalno predstavništvo RS pri Uradu Združenih narodov. Mednarodna organizacija dela. Dostopno 2. 6. 2012 na: <http://geneva.representation.si/index.php?id=2487>.
7. Verlič Christensen Barbara. Migracijska politika Evropske skupnosti in Slovenija. Dostopno 8. 6. 2012 na: <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20006verlicchristensen.PDF>.
8. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2012). Makroorganizacija ZPIZ. Dostopno 2. 6. 2012 na: <http://www.zpiz.si/wps/wcm/connect/5e65310043f63761bfbeff06c8789c40/Organigram.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=5e65310043f63761bfbeff06c8789c40>.
9. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Nadzor nad zakonitostjo poslovanja zavoda. Dostopno 2. 6. 2012 na: <http://www.zpiz.si/wps/wcm/connect/zpiz+internet/zpiz/prvastran/zavod/nadzor+nad+zakonitostjo+poslovanja+zavoda>.